Ը. ՏԱՐԻ 2242 ԹՈՒԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ 29 ՄԱՐԳԱՑ 4383 5 ՅՈՒԼԻՍ 1891 11 ՁԻԼՀԻՃԱՅԻ 1308 ՈՒՐԲԱԹ

40 ՓԱՐԱ

ՆԱՄԱԿ ԿԱՄ ՈՐ ԵՒ ԻՏԷ ԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՏՔ Է ՈՒՂՂԵԼ
ԱՌ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼՔ ՕՐԱԳՐԻ
Ղալաթիա, Կ. Պոլիս

درعليه‌ده غلطه‌ده نورادونكيان خانده آروك
فرنجسى اداره‌سنه

Direction du Journal AREVELK
Galata, CONSTANTINOPLE

ԱՐԵՒԵԼՔ
ՕՐԱԳԻՐ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

40 ՓԱՐԱ

ԲԱԺԱՆԵՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ համար Տարեկան դրամական արժէք	150
» » Վեցամսեայ »	75
» » Եռամսեայ »	40
Օտար երկիրներէ Տարեկան Գրանց	56
» » Վեցամսեայ »	28
Ընտիր Թուղթի վրայ մասնաւոր տպագր. Տարեկան Օտ. Ոսկի	2
Գաւառաց Թղթատարի ծախք միօրինակ	Ղրշ. 50

Խմբագրութեանս ուղղուած Նամակ կամ այլ գրութիւն եթէ չի արուիր։

Les annonces sont reçues
AUX BUREAUX DU JOURNAL

Վաղուան տօնին պատճառաւ, Արեւելքի շաբաթական յաւելուածը կը հրատարակուի այսօր, ուրբաթ, հետեւեալ պարունակութեամբ.

ԳԻՏՈՒԱԿԱՆ. Կեանքն ի Ծոց երկրի—Կենդանական կեանք—Ընդհանուր դրութիւնք— Մեղ և ազգ—Պոլսոյ առաւելութիւնները— Նմանութիւնամուսնոց—Նման զնման սիրէ. Ց. ԵՌԻՍՈՒԹԵԱՆ.

ՀԱՅՈՑ ԱՌԺԱՐԱՆ ՄԻ՝ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ. (Ցօդուած Դոկտոր Էտմունդ Նաւմանի, Թարգմ. ի գերմաներէնէ)

ՀԱԼԱԾԱԿԱՆ ԱՂՋԻԿը (բանաստեղծութիւն)

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՎԷՊը ի Է. տը Վօկիւէէ. ՄԿՐՏԻՉ Կ. ՇԱՀԱԶԱՐ

ՈՒՆԿԵՂԴՐՈՒԹԻՒՆ ՋԻՆԱՍՏԱՆԻ ԿԱՑՍԵՐ՝ ԱՌ ԴԵՍՊԱՆՍ (Թան)

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ԲԱՇԽԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷ. ՏՕԲԻ. Ռ. ՌՈՊԷՆՍՕՆ

ԺԱՄԱՆԱԿՍ Տ. ԵՍԱՅԻ Ս. ԵՊԻՍԿՊՈՍԻ՝ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ՝ Ի ՆՈՐՋՈՒՂԱ.

ՀԱՅՈՒՀԻԻ ՄԸ ԿՏԱԿՆ Ի ՄԱՆՋԻՍԹԸՐ

Կը յիշեցնենք «Արեւելքի»ը ձեռքէ գնողներուն որ չմոռնան ներկայ թերթին հետ լրագրավաճառին պահանջել նաեւ յաւելուածը որ անվճար թուղթի վրայ տպուած է։ Ամբողջին գինը 40 փարայ։

Ս. ՊՈԼԻՍ, 5|17 ՅՈՒԼԻՍ 1891

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՍԻՆՈԴ ՄԱՅՐ-ԱԹՈՌՈՅ

Երկու շաբաթ յառաջ յօդուած մը հրատարակեցինք այս սիւնակաց մէջ «Սինոդ Մայր-Աթոռոյ և իւր վերակազմութիւն» խորագրով, յորմէ կը պարզէինք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պատմութեան և առանդութեանց և Պալաժենիոյ տրամադրութեանց համաձայն սա սկզբունք թէ Կաթողիկոսական Տեղապահն, որ Ազգէն չընտրուիր, որ Ազգէն չի հաստատուիր, որ ուրիշ մէկը չէ բայց եթէ Կաթողիկոսին վախճանած պահուն Սինոդի նախանդամ կամ երէց անդամ դրտնուած անձը, չի կրնար Կաթողիկոսի իշխանութիւն ի գործ դնել, այլ պարզապէս պաշտօն ունի իրեն անվթար պահել իրենց վիճակին մէջ, և հսկել կանոնաւոր ընտրութեան նոր Կաթողիկոսին։ Այս տեսութեամբ հետեւցուցեր էինք թէ արդի Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամէն. Երեմիա Սրբազան սխալ մը կը գործէ Սինոդի պակասեալ անդամոց տեղ նորերու անուանման համար ընտրելիներ ներկայացնելով Կուկասիոյ կառավարութեան։

Այն շաբթուն մէջ ուր մեք այս յօդուածը կը գրէինք, նոյն խնդիր տարբեր ձեւի մը տակ կը յուզուէր նաեւ Տփղիսի հայ ժամոյն մէջ։ Արտայայտուած էր սա կարծիք թէ «Որպէս եկեղեցական վարչական անձն, «կաթողիկոսական տեղակալը նոյն է ինչ «որ Կաթողիկոսը, միայն ժամանակաւոր կա«ռուցիս է. ուրեմն, վարչական տեսակէ«տից պէտք է վայելէ նոյն իրաւունք«ները, կարող է և արձակել և նչա«նակել ձեմարանի ուսուցիչներին, կա«րող է դիմել կառավարութեանը՝ ա«ռաջարկելով Սինոդի համար անդամ«ներ, և այլն։ Բայց ընտրած չլինելով «ժողովրդից և օծուած չլինելով Կա«թողիկոս, սա չէ վայելում բուն կրո«նական իրաւունքները, ինչպէս եպիս«կոպոսներ ձեռնադրելու իրաւունքը, «միւռոն օրհնելը, որ և է փոփոխու«թիւն մտցնելը եկեղեցու բուն կրո«նական մասում, և այլն։»

Այս ժամանակաւոր Կաթողիկոսի մը գաղափարին հաչակումն հայ թերթի մը մէջ՝ ա՛նքան թիւր սկզբունք և ա՛նքան վտանգաւոր նորութիւն մ'էր որ իրաւունք պիտի տար ամէն հայ թերթի՝ խնդրոյն վրայ ուշադրութիւն դարձնելու։ Բարեբախտաբար, Տփղիսի հայ ժամոյն մէջ իսկ գտնուած է թերթ մը և գրիչ մը որ նշաւակած է սկզբունքի օրինական սխալը, թէեւ այն սկզբունքին հանրական տեսակէտով վտանգներուն վրայ ծանրանալու չափ ազատ չէ զգացած ինքզինք։ Պ. Գէորգ Եւանգուլեանց, Աչէ-Խէի վերջին թուոյն մէջ զոր Թղթատարը բերաւ մեզ (Յունիս 16ի), 15 էջերէ բաղկացեալ ջախջախիչ պատասխան մը տուած է, աւելի ճոխութեամբ և աւելի զօրութեամբ ի մէջ բերելով այն օրինական փաստեր որով մենք եւս հերքած էինք կաթողիկոսական տեղապահին իշխանութիւնը տարապայման ընդարձակելու նորահնար ձգտումը։ Պ. Գէորգ Եւանգուլեանց ականաւոր ռուսահայ գրագէտ մ'է, քաջ օրէնսգէտ և խոհուն մարդ, որ ընդարձակ գործունէութիւն ունեցած է Կաւկասիոյ Հայոց ազգային և գրական ասպարիզին մէջ. և Սանասարեան կտակի երեք կուսակատարներէն մին է, իրաւամբ վայելած լինելով հանդուցեալ բարերարին լիակատար վստահութիւնը։ Կրնանք ապահով լինել թէ Պ. Գէորգ Եւանգուլեանցի նշանաւոր յօդուածը Ռուսահայոց ամենէն ողջամիտ մասին հայեացքը կը պատկերացնէ օրուան կարեւորագոյն խնդրոյ միոյն վրայ։ Հաճելի պարտաւորութիւն մը կը համարինք այսպիսի գրուած մը ծանօթացնել մերաղնէից։

* *

Յարգելի հրապարակագրին յօդուածին առաջին մասն հոս նորնութեամբ ի մէջ կը բերենք, Պալաժենիոյ հաստատման վրայ և Տեղապահի պաշտօնին վրայ իւր շահեկան տեսութեանց պատճառաւ.

«Հայոց եկեղեցական գործերը Ռուսաստանում կառավարւում են 1836 թուականի մարտի 11ին Բարձրագոյն հաստատուած կանոնադրութեամբ, որ մենք հայերս անուանում ենք «պալաժէնիա»։ Այդ «պալաժէնիան» կազմուեցաւ հաւանութեամբ այն ժամանակուայ կաթուղիկոսի։ Նիկոլայ Պաւլովիչ կայսրը իւր հրովարտակում, որ տուած էր ռուսաց Կառավարիչ Մենշոյին 1836 թուականի մարտի 11ին, յայտնում է, որ «պալաժէնիան» հիմնուած է իսկապէս «հայաստանեայց սուրբ եկեղեցու հին կանոնների վերայ»։ Ուրեմն «պալաժէնիան», իբրեւ ռուսական օրէնդրութեան մի մասն, ո՛չ այլ ինչ է իւր գլխաւոր մասերում, եթէ ոչ մեր եկեղեցական նախնական կանոնների վաւերացումն, — հետեւաբար ամէն մի խնդիր, որ մեր եկեղեցական վարչական կեանքում տարակուսութեան տեղիք է տալիս, պիտի վճռուի նոյն իսկ Նիկոլայ Ա. կայսեր հրովարտակի զօրութեամբ, համաձայն մեր նախնեաց որոշումների։ Այս միտքը մենք այստեղ յայտնում ենք ո՛չ թէ նորա համար, որ յարուցուած խնդիրները չեն կարող լուծուիլ դրական կերպով «պալաժէնիայի» զօրութեամբ, այլ որովհետեւ մենք յարմար ենք համարում.

«Երբ 1836 թուին «պալաժէնիան» հրատարակուեցաւ՝ իւր առանձին թուակարգն ունէր, այն է 1 ից մինչեւ 141 ը։ Յետոյ նա մտաւ ռուսաց օրինաց հաւաքածուի ԺԱ հատորի 1 մասում, որ կոչւում է «կանոնադրութիւնք հոգեւոր գործոց այլազգ դաւանութեանց»։ Այս մասի մէջ մուծուած են՝ ընդհանուր յօդուածներ նախաբանի մէջ (1—10), որոնցով որոշւում են «ռուսաց ուղղափառ եկեղեցու» նշանակութիւնը կայսրութեան մէջ, նորա առանձին իրաւունքները քաղաքացիութեան վերաբերմամբ և նրա յարաբերութիւնները այլ քրիստոնեայ և ոչ—քրիստոնեայ դաւանութեանց հետ, այլ և որոշւում է, որ ամէն դաւանութիւն Ռուսիոյ մէջ ազատութիւն է վայելում համաձայն օրինաց։ Այնուհետեւ յիշեալ ԺԱ հատորի 1 մասում զետեղուած են կանոնադրութիւններ «հովուական—կաթոլիկ» եկեղեցու (յօդ. 11—133), «բողոքական» դաւանութեանց (յօդ. 134—904), «Հայ—Լուսաւորչական դաւանութեան» (յօդ. 906—1059), հրէից, թաթարաց, և այլն։

«Հայ եկեղեցական գործերը վարելու համար կազմած «պալաժէնիան» է յիշեալ օրէնսգրքի «երրորդ գիրքը» և նորա մէջ [illegible] մասին առանձին—առանձին. ա) «Էջմիածնի վեհափառ պատրիարք» (գլուխ երկրորդ. առաջին գլուխը խօսում է հայ եկեղեցու ընդհանուր իրաւանց մասին). բ) Էջմիածնի հայոց Սինոդ» (գլուխ երրորդ). գ) «Թեմական առաջնորդք հայ եկեղեցու» (գլ. չորրորդ). դ) «Հայոց կոնսիստորիաներ և հոգեւոր վարչութիւնք» (գլ. հինգերորդ)։

«Ամէն իշխանութիւն առանձին ցոյց տալու միտքը նա է, որ ամէն մէկը զատուի միւսից. սինոդը, իբրեւ առանձին կոլեգիական (ատենական, ժողովական) մարմին, ունի իւր նախագահը, որ է վեհափառ կաթողիկոսը, բայց այդ չէ նշանակում որ սինոդի նախագահը վայելում է կաթողիկոսական իրաւունքներ։

«Տեղակալ» ասած իշխանութիւնը «պալաժէնիան» չէ ճանաչում, սակայն մեր եկեղեցական կազմակերպութեան մէջ կայ այդ կոչումը։ Վերջին ժամանակներումս եղել է տեղակալ Հանգ. Ղուկաս արքեպիսկոպոսը, ի Տէր հանգուցեալ Մակար Ա. կաթողիկոսը Գէորգ Դ. կաթողիկոսի տեղակալն էր, տեղակալ էր և Մկրտիչ արքեպիսկոպոս Բաբաճանցը։ Տեղակալութիւնը մեր եկեղեցական հին հաստատութիւն է, հետեւաբար նրա իրաւաբանական նշանակութիւնը որոշելու համար պիտի դիմենք մեր հին սովորութիւններին։ Այդ սովորութիւնների համաձայն տեղակալ նշանակում է կաթողիկոսը իւր հայրապետական իշխանութեամբ ամենայարգելի և փորձառու արքեպիսկոպոսներից. այդպէս է եղել մինչեւ «պալաժէնիայի» հրատարակելը, իսկ նրանից յետոյ, Նիկոլայոս կայսեր 1836 թուի մարտի 11-ի հրովարտակի համաձայն, կաթողիկոսները պահելով իրանց հնադարեան իշխանութիւնը Տեղակալ նշանակելու իրենց անձնական հաւանութեամբ և ընտրութեամբ, Տեղակալ նշանակում էին միշտ Սինոդի աւագագոյն անդամին։

«Եթէ կաթողիկոսի հայրապետական կոնդակով նշանակուած չէ Տեղակալ, չկայ ուրեմն և Տեղակալ, և Սինոդի նախանդամը մնում է միմիայն իբրեւ նախագահող Սինոդում, և ոչ իբրեւ Տեղակալ։ Այսպէս ուրեմն քանի որ Գեր. Երեմիա եպիսկոպոսը Կաթողիկոսական կոնդակով չէ նշանակուած Տեղակալ, նա մնում է լոկ իբրեւ Սինոդի նախագահ։»

* *

Յարգելի յօդուածագիրն ի մէջ կը բերէ Պալաժենիոյ դէպ յօդուածն որ տեղակալի իշխանութիւնը կը սահմանէ և զոր մեք եւս նոյնութեամբ դրեր էինք մեր յունիս 22ի տեսութեան մէջ։ Ի՞նչ կ'ըսէ այս յօդուած. Նախ, երբ Կաթողիկոն յիշմիածին է, բայց անձամբ չի նախագահեր Սինոդին, ա նոր տեղ կը նշանակեսցէ Սինոդի աւագ անդամ եպիսկոպոսն, և երկրորդ, կաթողիկոսին էջմիածնէ բացակայութեան, հիւանդութեան կամ Աթոռը թափուր գտնուած ժամանակ, նախանդամը կը վայելէ «նախագահի բոլոր իրաւունքներն»։

Ո՞ք են այն նախագահական իրաւունքներ զորս Տեղակալը կը վայելէ այն ժամանակ միայն երբ Աթոռը թափուր է։ Պալաժենիան առ այս կը պատասխանէ.

«Լուսաւորչական Հայոց Սինհոդոսն էջմիածնի վարի ըստ իրաւանց կոլեգիայից [illegible] «որական գործս՝ Պատրիարքն ունի զձայն «վճռողական։ Իսկ յայլ գործս եթէ հա«ւասար են ձայնք անդամոցն՝ ձայն նորա «իբրեւ նախագահի՝ է հակակշիռ» (առաւելակշիռ)։

Սինոդին ձեռնհասութեան վերաբերեալ գործերու մէջ նոյն իսկ Կաթողիկոսն ունի լոկ այն իրաւունքն որ անոր ձայնը՝ ձայներու հաւասարութեան ժամանակ՝ առաւելութիւն կուտայ իւր հակած կողմին։ Ասկէ զատ Սինոդի նախագահն՝ որպէս նախագահ՝ չունի ուրիշ ո՛ և է իրաւունք։ Նախագահը Սինոդէն դուրս կամ առանց Սինոդի իրաւունք չունի բան մ'ընելու։

Արդ, որոշելու համար նոյն իսկ Սինոդին ձեռնհասութեան աստիճանը, Պ. Եւանգուլեանց ի մէջ կը բերէ Պալաժենիոյ բոլոր յօդուածներն որք կը վերաբերին Սինոդի պաշտօնին։

Ակներեւ է թէ (Ա.) այն խնդիրներ զորս չի կրնար որոշել Սինոդն՝ իւր նախագահ Տեղակալ ընաւ չի կրնար որոշել զայնս։ Եւ (Բ.) այն խնդրոյ մէջ որք Սինոդին ձեռնհասութեան կը վերաբերին՝ նախագահը Սինոդով ևեթ կրնայ գործել։

* *

Տեղապահական իշխանութիւնն ընդարձակել միտող կուսակցութիւնը, կաթողիկոսին իրաւասութեան թողլով միայն եպիսկոպոսներու ձեռնադրութիւնը, Միւռոնի օրհնութիւնն և կատարելի փոփոխումներն եկեղեցւոյ բուն կրօնական մասին մէջ, Կաթողիկոսական դռան բոլոր հնադարեան ասպետներն և իշխանազնիները կոչում Սինոդին նոխանդամին, որ բնականաբար էջմիածնի նոխանդամն է, որ բնաւ չի հաստատուիր, որ ուրիշ մէկը չէ բայց եթէ Կաթողիկոսին վախճանած պահուն Սինոդի նախանդամ կամ երէց անդամ դրտնուած անձը, չի կրնար Կաթողիկոսի իշխանութիւն ի գործ դնել, այլ պարզապէս պաշտօն ունի իրեն անվթար պահել իրենց վիճակին մէջ, և հսկել կանոնաւոր ընտրութեան նոր Կաթողիկոսին։ Այս տեսութեամբ հետեւցուցեր էինք թէ արդի Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամէն. Երեմիա Սրբազան սխալ մը կը գործէ Սինոդի պակասեալ անդամոց տեղ նորերու անուանման համար ընտրելիներ ներկայացնելով Կուկասիոյ կառավարութեան։

Այն շաբթուն մէջ ուր մեք այս յօդուածը կը գրէինք, նոյն խնդիր տարբեր ձեւի մը տակ կը յուզուէր նաեւ Տփղիսի հայ ժամոյն մէջ։ Արտայայտուած էր սա կարծիք թէ «Որպէս եկեղեցական վարչական անձն, «կաթողիկոսական տեղակալը նոյն է ինչ «որ Կաթողիկոսը, միայն ժամանակաւոր կա«ռուցիս է. ուրեմն, վարչական տեսակէ«տից պէտք է վայելէ նոյն իրաւունք«ները, կարող է և արձակել և նչա«նակել ձեմարանի ուսուցիչներին, կա«րող է դիմել կառավարութեանը՝ ա«ռաջարկելով Սինոդի համար անդամ«ներ, և այլն։ Բայց ընտրած չլինելով «ժողովրդից և օծուած չլինելով Կա«թողիկոս, սա չէ վայելում բուն կրօ«նական իրաւունքները, ինչպէս եպիս«կոպոսներ ձեռնադրելու իրաւունքը, «միւռոն օրհնելը, որ և է փոփոխու«թիւն մտցնելը եկեղեցու բուն կրօ«նական մասում, և այլն։»

Այս ժամանակաւոր Կաթողիկոսի մը գաղափարին հռչակումն հայ թերթի մը մէջ՝ ա՛նքան թիւր սկզբունք և ա՛նքան վտանգաւոր նորութիւն մ'էր որ իրաւունք պիտի տար ամէն հայ թերթի՝ խնդրոյն վրայ ուշադրութիւն դարձնելու։ Բարեբախտաբար, Տփղիսի հայ ժամոյն մէջ իսկ գտնուած է թերթ մը և գրիչ մը որ նշաւակած է սկզբունքի օրինական սխալը, թէեւ այն սկզբունքին հանրական տեսակէտով վտանգներուն վրայ ծանրանալու չափ ազատ չէ զգացած ինքզինք։ Պ. Գէորգ Եւանգուլեանց, Աչէ-Խէի վերջին թուոյն մէջ զոր Թղթատարը բերաւ մեզ (Յունիս 16ի), 15 էջերէ բաղկացեալ ջախջախիչ պատասխան մը տուած է, աւելի ճոխութեամբ և աւելի զօրութեամբ ի մէջ բերելով այն օրինական փաստեր որով մենք եւս հերքած էինք կաթողիկոսական տեղապահին իշխանութիւնը տարապայման ընդարձակելու նորահնար ձգտումը։ Պ. Գէորգ Եւանգուլեանց ականաւոր ռուսահայ գրագէտ մ'է, քաջ օրէնսգէտ և խոհուն մարդ, որ ընդարձակ գործունէութիւն ունեցած է Կաւկասիոյ Հայոց ազգային և գրական ասպարիզին մէջ. և Սանասարեան կտակի երեք կուսակատարներէն մին է, իրաւամբ վայելած լինելով հանդուցեալ բարերարին լիակատար վստահութիւնը։ Կրնանք ապահով լինել թէ Պ. Գէորգ Եւանգուլեանցի նշանաւոր յօդուածը Ռուսահայոց ամենէն ողջամիտ մասին հայեացքը կը պատկերացնէ օրուան կարեւորագոյն խնդրոյ միոյն վրայ։ Հաճելի պարտաւորութիւն մը կը համարինք այսպիսի գրուած մը ծանօթացնել մերաղնէից։

* *

Յարգելի հրապարակագրին յօդուածին առաջին մասն հոս նորնութեամբ ի մէջ կը բերենք, Պալաժենիոյ հաստատման վրայ և Տեղապահի պաշտօնին վրայ իւր շահեկան տեսութեանց պատճառաւ.

«Հայոց եկեղեցական գործերը Ռուսաստանում կառավարւում են 1836 թուականի մարտի 11ին Բարձրագոյն հաստատուած կանոնադրութեամբ, որ մենք հայերս անուանում ենք «պալաժէնիա»։ Այդ «պալաժէնիան» կազմուեցաւ հաւանութեամբ այն ժամանակուայ կաթուղիկոսի։ Նիկոլայ Պաւլովիչ կայսրը իւր հրովարտակում, որ տուած էր ռուսաց Կառավարիչ Մենշոյին 1836 թուականի մարտի 11ին, յայտնում է, որ «պալաժէնիան» հիմնուած է իսկապէս «հայաստանեայց սուրբ եկեղեցու հին կանոնների վերայ»։ Ուրեմն «պալաժէնիան», իբրեւ ռուսական օրէնդրութեան մի մասն, ո՛չ այլ ինչ է իւր գլխաւոր մասերում, եթէ ոչ մեր եկեղեցական նախնական կանոնների վաւերացումն, — հետեւաբար ամէն մի խնդիր, որ մեր եկեղեցական վարչական կեանքում տարակուսութեան տեղիք է տալիս, պիտի վճռուի նոյն իսկ Նիկոլայ Ա. կայսեր հրովարտակի զօրութեամբ, համաձայն մեր նախնեաց որոշումների։ Այս միտքը մենք այստեղ յայտնում ենք ո՛չ թէ նորա համար, որ յարուցուած խնդիրները չեն կարող լուծուիլ դրական կերպով «պալաժէնիայի» զօրութեամբ, այլ որովհետեւ մենք յարմար ենք համարում.

«Երբ 1836 թուին «պալաժէնիան» հրատարակուեցաւ՝ իւր առանձին թուակարգն ունէր, այն է 1 ից մինչեւ 141 ը։ Յետոյ նա մտաւ ռուսաց օրինաց հաւաքածուի ԺԱ հատորի 1 մասում, որ կոչւում է «կանոնադրութիւնք հոգեւոր գործոց այլազգ դաւանութեանց»։ Այս մասի մէջ մուծուած են՝ ընդհանուր յօդուածներ նախաբանի մէջ (1—10), որոնցով որոշւում են «ռուսաց ուղղափառ եկեղեցու» նշանակութիւնը կայսրութեան մէջ, նորա առանձին իրաւունքները քաղաքացիութեան վերաբերմամբ և նրա յարաբերութիւնները այլ քրիստոնեայ և ոչ—քրիստոնեայ դաւանութեանց հետ, այլ և որոշւում է, որ ամէն դաւանութիւն Ռուսիոյ մէջ ազատութիւն է վայելում համաձայն օրինաց։ Այնուհետեւ յիշեալ ԺԱ հատորի 1 մասում զետեղուած են կանոնադրութիւններ «հովուական—կաթոլիկ» եկեղեցու (յօդ. 11—133), «բողոքական» դաւանութեանց (յօդ. 134—904), «Հայ—Լուսաւորչական դաւանութեան» (յօդ. 906—1059), հրէից, թաթարաց, և այլն։

«Հայ եկեղեցական գործերը վարելու համար կազմած «պալաժէնիան» է յիշեալ օրէնսգրքի «երրորդ գիրքը» և նորա մէջ [illegible] մասին առանձին—առանձին. ա) «Էջմիածնի վեհափառ պատրիարք» (գլուխ երկրորդ. առաջին գլուխը խօսում է հայ եկեղեցու ընդհանուր իրաւանց մասին). բ) Էջմիածնի հայոց Սինոդ» (գլուխ երրորդ). գ) «Թեմական առաջնորդք հայ եկեղեցու» (գլ. չորրորդ). դ) «Հայոց կոնսիստորիաներ և հոգեւոր վարչութիւնք» (գլ. հինգերորդ)։

«Ամէն իշխանութիւն առանձին ցոյց տալու միտքը նա է, որ ամէն մէկը զատուի միւսից. սինոդը, իբրեւ առանձին կոլեգիական (ատենական, ժողովական) մարմին, ունի իւր նախագահը, որ է վեհափառ կաթողիկոսը, բայց այդ չէ նշանակում որ սինոդի նախագահը վայելում է կաթողիկոսական իրաւունքներ։

«Տեղակալ» ասած իշխանութիւնը «պալաժէնիան» չէ ճանաչում, սակայն մեր եկեղեցական կազմակերպութեան մէջ կայ այդ կոչումը։ Վերջին ժամանակներումս եղել է տեղակալ Հանգ. Ղուկաս արքեպիսկոպոսը, ի Տէր հանգուցեալ Մակար Ա. կաթողիկոսը Գէորգ Դ. կաթողիկոսի տեղակալն էր, տեղակալ էր և Մկրտիչ արքեպիսկոպոս Բաբաճանցը։ Տեղակալութիւնը մեր եկեղեցական հին հաստատութիւն է, հետեւաբար նրա իրաւաբանական նշանակութիւնը որոշելու համար պիտի դիմենք մեր հին սովորութիւններին։ Այդ սովորութիւնների համաձայն տեղակալ նշանակում է կաթողիկոսը իւր հայրապետական իշխանութեամբ ամենայարգելի և փորձառու արքեպիսկոպոսներից. այդպէս է եղել մինչեւ «պալաժէնիայի» հրատարակելը, իսկ նրանից յետոյ, Նիկոլայոս կայսեր 1836 թուի մարտի 11-ի հրովարտակի համաձայն, կաթողիկոսները պահելով իրանց հնադարեան իշխանութիւնը Տեղակալ նշանակելու իրենց անձնական հաւանութեամբ և ընտրութեամբ, Տեղակալ նշանակում էին միշտ Սինոդի աւագագոյն անդամին։

«Եթէ կաթողիկոսի հայրապետական կոնդակով նշանակուած չէ Տեղակալ, չկայ ուրեմն և Տեղակալ, և Սինոդի նախանդամը մնում է միմիայն իբրեւ նախագահող Սինոդում, և ոչ իբրեւ Տեղակալ։ Այսպէս ուրեմն քանի որ Գեր. Երեմիա եպիսկոպոսը Կաթողիկոսական կոնդակով չէ նշանակուած Տեղակալ, նա մնում է լոկ իբրեւ Սինոդի նախագահ։»

* *

Յարգելի յօդուածագիրն ի մէջ կը բերէ Պալաժենիոյ դէպ յօդուածն որ տեղակալի իշխանութիւնը կը սահմանէ և զոր մեք եւս նոյնութեամբ դրեր էինք մեր յունիս 22ի տեսութեան մէջ։ Ի՞նչ կ'ըսէ այս յօդուած. Նախ, երբ Կաթողիկոն յիշմիածին է, բայց անձամբ չի նախագահեր Սինոդին, ա նոր տեղ կը նշանակեսցէ Սինոդի աւագ անդամ եպիսկոպոսն, և երկրորդ, կաթողիկոսին էջմիածնէ բացակայութեան, հիւանդութեան կամ Աթոռը թափուր գտնուած ժամանակ, նախանդամը կը վայելէ «նախագահի բոլոր իրաւունքներն»։

Ո՞ք են այն նախագահական իրաւունքներ զորս Տեղակալը կը վայելէ այն ժամանակ միայն երբ Աթոռը թափուր է։ Պալաժենիան առ այս կը պատասխանէ.

«Լուսաւորչական Հայոց Սինհոդոսն էջմիածնի վարի ըստ իրաւանց կոլեգիայից [illegible] «որական գործս՝ Պատրիարքն ունի զձայն «վճռողական։ Իսկ յայլ գործս եթէ հա«ւասար են ձայնք անդամոցն՝ ձայն նորա «իբրեւ նախագահի՝ է հակակշիռ» (առաւելակշիռ)։

Սինոդին ձեռնհասութեան վերաբերեալ գործերու մէջ նոյն իսկ Կաթողիկոսն ունի լոկ այն իրաւունքն որ անոր ձայնը՝ ձայներու հաւասարութեան ժամանակ՝ առաւելութիւն կուտայ իւր հակած կողմին։ Ասկէ զատ Սինոդի նախագահն՝ որպէս նախագահ՝ չունի ուրիշ ո՛ և է իրաւունք։ Նախագահը Սինոդէն դուրս կամ առանց Սինոդի իրաւունք չունի բան մ'ընելու։

Արդ, որոշելու համար նոյն իսկ Սինոդին ձեռնհասութեան աստիճանը, Պ. Եւանգուլեանց ի մէջ կը բերէ Պալաժենիոյ բոլոր յօդուածներն որք կը վերաբերին Սինոդի պաշտօնին։

Ակներեւ է թէ (Ա.) այն խնդիրներ զորս չի կրնար որոշել Սինոդն՝ իւր նախագահ Տեղակալ ընաւ չի կրնար որոշել զայնս։ Եւ (Բ.) այն խնդրոյ մէջ որք Սինոդին ձեռնհասութեան կը վերաբերին՝ նախագահը Սինոդով ևեթ կրնայ գործել։

* *

Տեղապահական իշխանութիւնն ընդարձակել միտող կուսակցութիւնը, կաթողիկոսին իրաւասութեան թողլով միայն եպիսկոպոսներու ձեռնադրութիւնը, Միւռոնի օրհնութիւնն և կատարելի փոփոխումներն եկեղեցւոյ բուն կրօնական մասին մէջ, Կաթողիկոսական դռան բոլոր հնադարեան ասպետներն և իշխանազնիները կոչում Սինոդին նոխանդամին, որ բնականաբար էջմիածնի նոխանդամն է, որ բնաւ չի հաստատուիր, որ ուրիշ մէկը չէ բայց եթէ Կաթողիկոսին վախճանած պահուն Սինոդի նախանդամ կամ երէց անդամ դրտնուած անձը, չի կրնար Կաթողիկոսի իշխանութիւն ի գործ դնել, այլ պարզապէս պաշտօն ունի իրեն անվթար պահել իրենց վիճակին մէջ, և հսկել կանոնաւոր ընտրութեան նոր Կաթողիկոսին։ Այս տեսութեամբ հետեւցուցեր էինք թէ արդի Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամէն. Երեմիա Սրբազան սխալ մը կը գործէ Սինոդի պակասեալ անդամոց տեղ նորերու անուանման համար ընտրելիներ ներկայացնելով Կուկասիոյ կառավարութեան։

Այն շաբթուն մէջ ուր մեք այս յօդուածը կը գրէինք, նոյն խնդիր տարբեր ձեւի մը տակ կը յուզուէր նաեւ Տփղիսի հայ ժամոյն մէջ։ Արտայայտուած էր սա կարծիք թէ «Որպէս եկեղեցական վարչական անձն, «կաթողիկոսական տեղակալը նոյն է ինչ «որ Կաթողիկոսը, միայն ժամանակաւոր կա«ռուցիս է. ուրեմն, վարչական տեսակէ«տից պէտք է վայելէ նոյն իրաւունք«ները, կարող է և արձակել և նչա«նակել ձեմարանի ուսուցիչներին, կա«րող է դիմել կառավարութեանը՝ ա«ռաջարկելով Սինոդի համար անդամ«ներ, և այլն։ Բայց ընտրած չլինելով «ժողովրդից և օծուած չլինելով Կա«թողիկոս, սա չէ վայելում բուն կրօ«նական իրաւունքները, ինչպէս եպիս«կոպոսներ ձեռնադրելու իրաւունքը, «միւռոն օրհնելը, որ և է փոփոխու«թիւն մտցնելը եկեղեցու բուն կրօ«նական մասում, և այլն։»

Այս ժամանակաւոր Կաթողիկոսի մը գաղափարին հռչակումն հայ թերթի մը մէջ՝ ա՛նքան թիւր սկզբունք և ա՛նքան վտանգաւոր նորութիւն մ'էր որ իրաւունք պիտի տար ամէն հայ թերթի՝ խնդրոյն վրայ ուշադրութիւն դարձնելու։ Բարեբախտաբար, Տփղիսի հայ ժամոյն մէջ իսկ գտնուած է թերթ մը և գրիչ մը որ նշաւակած է սկզբունքի օրինական սխալը, թէեւ այն սկզբունքին հանրական տեսակէտով վտանգներուն վրայ ծանրանալու չափ ազատ չէ զգացած ինքզինք։ Պ. Գէորգ Եւանգուլեանց, Աչէ-Խէի վերջին թուոյն մէջ զոր Թղթատարը բերաւ մեզ (Յունիս 16ի), 15 էջերէ բաղկացեալ ջախջախիչ պատասխան մը տուած է, աւելի ճոխութեամբ և աւելի զօրութեամբ ի մէջ բերելով այն օրինական փաստեր որով մենք եւս հերքած էինք կաթողիկոսական տեղապահին իշխանութիւնը տարապայման ընդարձակելու նորահնար ձգտումը։ Պ. Գէորգ Եւանգուլեանց ականաւոր ռուսահայ գրագէտ մ'է, քաջ օրէնսգէտ և խոհուն մարդ, որ ընդարձակ գործունէութիւն ունեցած է Կաւկասիոյ Հայոց ազգային և գրական ասպարիզին մէջ. և Սանասարեան կտակի երեք կուսակատարներէն մին է, իրաւամբ վայելած լինելով հանդուցեալ բարերարին լիակատար վստահութիւնը։ Կրնանք ապահով լինել թէ Պ. Գէորգ Եւանգուլեանցի նշանաւոր յօդուածը Ռուսահայոց ամենէն ողջամիտ մասին հայեացքը կը պատկերացնէ օրուան կարեւորագոյն խնդրոյ միոյն վրայ։ Հաճելի պարտաւորութիւն մը կը համարինք այսպիսի գրուած մը ծանօթացնել մերաղնէից։

* *

Յարգելի հրապարակագրին յօդուածին առաջին մասն հոս նորնութեամբ ի մէջ կը բերենք, Պալաժենիոյ հաստատման վրայ և Տեղապահի պաշտօնին վրայ իւր շահեկան տեսութեանց պատճառաւ.

«Հայոց եկեղեցական գործերը Ռուսաստանում կառավարւում են 1836 թուականի մարտի 11ին Բարձրագոյն հաստատուած կանոնադրութեամբ, որ մենք հայերս անուանում ենք «պալաժէնիա»։ Այդ «պալաժէնիան» կազմուեցաւ հաւանութեամբ այն ժամանակուայ կաթուղիկոսի։ Նիկոլայ Պաւլովիչ կայսրը իւր հրովարտակում, որ տուած էր ռուսաց Կառավարիչ Մենշոյին 1836 թուականի մարտի 11ին, յայտնում է, որ «պալաժէնիան» հիմնուած է իսկապէս «հայաստանեայց սուրբ եկեղեցու հին կանոնների վերայ»։ Ուրեմն «պալաժէնիան», իբրեւ ռուսական օրէնդրութեան մի մասն, ո՛չ այլ ինչ է իւր գլխաւոր մասերում, եթէ ոչ մեր եկեղեցական նախնական կանոնների վաւերացումն, — հետեւաբար ամէն մի խնդիր, որ մեր եկեղեցական վարչական կեանքում տարակուսութեան տեղիք է տ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՊԵՐ ԵՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Այս երկուշաբթի (1/13 յուլիս) Լոնտոնէ մեկնող յատուկ կառախումբ մը Գերմանիոյ կայսրն ու Կայսրուհին կը տանէր Լորտ Սալզպըրիի դղեակն ի Հադֆիլտ։ Կայզէսի իշխանն, իշխանուհին և իրենց դստերք, Բէմպրիճի դուքսը կ'ընկերանային, աւելցնելով շուքն այս այցելութեան, զոր երկրիս ամենէն նշանաւոր և հզօր վհապտներէն մին կուտար ժամանակս ամենէն նշանաւոր և հզօր քաղաքագէտներէն միոյն, սերեալ ազնուական այն մեծ գերդաստանց մէկէն որք Անգլիոյ մէջ ի վաղուց անտի կը նկատուին կառավարող ընտանիներ, իրենց մանաւանդ իտութիւն լինելով տալ աղդին նշանաւոր քաղաքագէտներ և օրէնսդէտներ, որք իրենց տաղանդով ինչպէս և իրենց ազդեցութեամբ շուտով կը գրաւեն կարեւոր դիրք մը երկրին վարչութեան մէջ։ Այս դերդաստանց նշանաւորներէն միոյն կեդրոնավարն է Հադֆիլտ, պատմական դղեակ Նորթէմբրթնի կոմսութեան կամ դաւառին մէջ, որ ժԶ. դարուն էր բնակավայր Լորտ Ռոպըրդ Սէսիլի, Էլիզապեթ թագուհւոյն այն խրոխտ նախարարին, որ ժամանակին անգլիացի Պիզմարքն էր։ Այն հզօր նախարար, որոյ ուղղակի սերունդն է Լորտ Սալզպըրի, իւր բնակարանին մէջ քանիցս ընդունեց Էլիզապեթ աշխարհակալ թագուհւոյն այցելութիւնն։ Անդամ մը այս թագուհին նոյն ապարանքին պարտիզին մէջ մարդասատնի մը մէջ տեղանկեց կաղնի մը, որ մինչեւ շուք կը բարձրանայ այժմ, և կարծես խորհրդանիշն է Անգլիոյ հրաչալի կենսական զօրութեան ու տոկունութեան։ Վիլհելմ Կայսր գնաց այցելեց այս կաղնին, իրեն հետ ունենալով զՎրտ Սալզպըրի և անոր անդրանիկ որդին Լորտ Ռիչպըրն։ Կայսրը բաղաքացիի զգեստով էր։ Երկարօրէն խորհրդակցեցաւ Անգլիոյ նախարարապետին հետ, և բնաւ տարակոյս չկայ թէ լոկ պատմական ծառ մը տեսնելու համար չէր գացած մինչեւ Հադֆիլտ։ Քաղաքականութիւնն ալ իւր բաժինն ունեցած է անշուշտ։

* * *

Վէյմարի գերմանական կեդրոնական Վարժարանին (կամ Վարժապետանոցին) ուսանողք, պայուսակնին կռնակնին առած, Գերմանիոյ մէջ պտոյտի ելան այս օրերս, և ի մէջ այլոց գէպ ի Ֆրիտրիխսրուէ դացին։ Պիզմարք իշխան, որ իւր վարչութեան օրով չէ թէ աչակերտեցաւ՝ [illegible] չէր ընդուներ, լսելով տղայոց գալն, հրամայեց իւր մարդոց որ թողուն իրեն գալ այս ապագայ վարժապետներն գերման տղին, և անոնց գարեկոր հրամցնելով, փոքրիկ բանախօսութիւն մ'ալ ըրաւ, ըսելով. «Վէյմար քաղաքն ուր ապրեցան մեր դասականներուն տաճարները, կերպիւ իւիք եղած է օրրան այն գաղափարին ուստից բխեցաւ մեր ազգային մեծութիւն։ Երեսնամեայ Պատերազմին դարձած աւերմանց և անցեալ դարուց բռնութեանց և պատահարաց հակառակ, դրականութիւնն և դասական հեղինակք կենդանի պահեցին ազդային գաղափարն։ Այսպէս ահա Գերմանիա բարոյապէս միացեալ մնաց, թէեւ շատ մը հատուածներու բաժանեալ էր։ Մշակել և զարգացնել ազդային զգացումը՝ վարժապետաց գործն է։»—Ի վերջոյ Պիզմարք դասաթ պարպեց Վէյմարի մեծ-դքսին կենաց, որոյ գովեստն ըրաւ։

* * *

Եգիպտոսի կառավարութիւնն, ինչպէս արդէն կը ծանուցուէր, հրամանագրով մը զեկոյց թէ իբրեւ մարդասանենդող պիտի պատժուին անոնք որ ծխախոտը կը խարդախեն՝ զանազան տերեւներ խառնելով անոր մէջ։ Զի յայտնի է թէ կարդ մը արհեստագործք, օրինաւոր շահէն աւելի բան մը դրպանելու համար, զանազան տերեւներու խառնուրդով ծխախոտ անուամբ բան մը կը շինեն, զոր ծխախոտի գնով կը վաճառեն։ Այսպիսի խառնուրդ մը եթէ բռնուի, պիտի ենթարկի նոյն տուգանաց որք կ'առնուին մաքսանենդեալ ծխախոտէն։ Պիտի գրաւուին նաեւ այն մակոյկներ, սալլեր և անասուններ որք գործածուին այս անհարազատ բերքին փոխադրութեան։

* * *

Անգլիացի երեւելի քաղաքագէտ Լորտ Ռանտոլֆ Զըրչիլ, որ Լորտ Սալզպըրիի նախարարութենէն բաժնուելէն ի վեր երկրորդական դեր մը կը վարէր Անգլիոյ հանրային գործոց մէջ, կ'ուղեւորի դէպ ի Մաշոնալանտ, հարաւային-արեւելեան Ափրիկէի այն բարբարոս ընդարձակ երկիրն, որ անգլիական նորադոյն ստացուածքն է աշխարհի այն կողմը։ Լորտ Ռանտոլֆ Զըրչիլ, որ մեծահարուստ Մալպրոյի դերդաստանին կը պատկանի, Լոնտոնի ամենօրեայ մեծ թերթի մը հետ պայմանդրած էր իւր այս ուղեւորութիւնը պատմելու քսան նամակներով, որոց հաամար դրամական մեծակշռութիւն սակարկուած էր։ Իւր առաջին նամակներ, Մատէրայէ և Բարբիյուսոյ Հրանդանէն դրուած, հրատարակեցան։ Ասոնցմէ կ'երեւի թէ զինք տանող կէնրիկ-լէյ-Ֆոու անդլ. մեծ շոգենաւուն մէջ Լորտ Ռանտոլֆ աւելի կը զբաղեր շոգենաւուն խոհանոցին, ճաշարանին և ընդհանուր սպասարկութեան վերաբերեալ խնդիրներով քան այն տնտեսական և քաղաքական խնդիրներով որոց վրայ կը սպասուէր զի գրէր։ Խստիւ կը քննադատէ շոգենաւին այս ներքին թերութիւններն։ Արդ, կը ծանուցուի թէ այն ընկերութիւն որ տերն է Կէնրիկ-լէյ-Ֆոու շոգենաւուն, այս հրատարակութեամբը իւր գործը զրպարտեալ եւ վատահամբաւեալ ըլլալով, դատ բացած է Լորտ Ռանտոլֆ Զըրչիլի դէմ, յորմէ դրամական կարեւոր գումար մը հատուցում կը պահանջէ։

* * *

Վիեննայէ յուլիս 13 թուով կը ծանուցուի թէ զանազան հանդէսներ պատրաստուած էին տօնելու համար 25րդ տարեդարձը նաւային մեծ յաղթութեան զոր աւստրեան նաւատորմը տարաւ ի Լիսա իտալեան նաւատորմին վրայ։ Բայց Աւստրիոյ-Հունգարիոյ արտաքին գործոց նախարարը չուզելով դպչիլ իտալեան դիւրազգածութեանց, հրաւէր կարդաց եղեալ նախարարին, որ Ժամանակին անդլիացի Պիզմարքն էր։ Այն հզօր նախարար, որոյ ուղղակի սերունդն է Լորտ Սալզպըրի, իւր բնակարանին մէջ քանիցս ընդունեց Էլիզապեթ աշխարհակալ թագուհւոյն այցելութիւնն։ Անդամ մը այս թագուհին նոյն ապարանքին պարտիզին մէջ մարդասատնի մը մէջ տեղանկեց կաղնի մը, որ մինչեւ շուք կը բարձրանայ այժմ, և կարծես խորհրդանիշն է Անգլիոյ հրաչալի կենսական զօրութեան ու տոկունութեան։ Վիլհելմ Կայսր գնաց այցելեց այս կաղնին, իրեն հետ ունենալով զՎրտ Սալզպըրի և անոր անդրանիկ որդին Լորտ Ռիչպըրն։ Կայսրը քաղաքացիի զգեստով էր։ Երկարօրէն խորհրդակցեցաւ Անգլիոյ նախարարապետին հետ, և բնաւ տարակոյս չկայ թէ լոկ պատմական ծառ մը տեսնելու համար չէր գացած մինչեւ Հադֆիլտ։ Քաղաքականութիւնն ալ իւր բաժինն ունեցած է անշուշտ։

* * *

Վէյմարի գերմանական կեդրոնական Վարժարանին (կամ Վարժապետանոցին) ուսանողք, պայուսակնին կռնակնին առած, Գերմանիոյ մէջ պտոյտի ելան այս օրերս, և ի մէջ այլոց գէպ ի Ֆրիտրիխսրուէ դացին։ Պիզմարք իշխան, որ իւր վարչութեան օրով չէ թէ աչակերտեցաւ՝ [illegible] չէր ընդուներ, լսելով տղայոց գալն, հրամայեց իւր մարդոց որ թողուն իրեն գալ այս ապագայ վարժապետներն գերման տղին, և անոնց գարեկոր հրամցնելով, փոքրիկ բանախօսութիւն մ'ալ ըրաւ, ըսելով. «Վէյմար քաղաքն ուր ապրեցան մեր դասականներուն տաճարները, կերպիւ իւիք եղած է օրրան այն գաղափարին ուստից բխեցաւ մեր ազգային մեծութիւն։ Երեսնամեայ Պատերազմին դարձած աւերմանց և անցեալ դարուց բռնութեանց և պատահարաց հակառակ, դրականութիւնն և դասական հեղինակք կենդանի պահեցին ազդային գաղափարն։ Այսպէս ահա Գերմանիա բարոյապէս միացեալ մնաց, թէեւ շատ մը հատուածներու բաժանեալ էր։ Մշակել և զարգացնել ազդային զգացումը՝ վարժապետաց գործն է։»—Ի վերջոյ Պիզմարք դասաթ պարպեց Վէյմարի մեծ-դքսին կենաց, որոյ գովեստն ըրաւ։

* * *

Եգիպտոսի կառավարութիւնն, ինչպէս արդէն կը ծանուցուէր, հրամանագրով մը զեկոյց թէ իբրեւ մարդասանենդող պիտի պատժուին անոնք որ ծխախոտը կը խարդախեն՝ զանազան տերեւներ խառնելով անոր մէջ։ Զի յայտնի է թէ կարդ մը արհեստագործք, օրինաւոր շահէն աւելի բան մը դրպանելու համար, զանազան տերեւներու խառնուրդով ծխախոտ անուամբ բան մը կը շինեն, զոր ծխախոտի գնով կը վաճառեն։ Այսպիսի խառնուրդ մը եթէ բռնուի, պիտի ենթարկի նոյն տուգանաց որք կ'առնուին մաքսանենդեալ ծխախոտէն։ Պիտի գրաւուին նաեւ այն մակոյկներ, սալլեր և անասուններ որք գործածուին այս անհարազատ բերքին փոխադրութեան։

* * *

Անգլիացի երեւելի քաղաքագէտ Լորտ Ռանտոլֆ Զըրչիլ, որ Լորտ Սալզպըրիի նախարարութենէն բաժնուելէն ի վեր երկրորդական դեր մը կը վարէր Անգլիոյ հանրային գործոց մէջ, կ'ուղեւորի դէպ ի Մաշոնալանտ, հարաւային-արեւելեան Ափրիկէի այն բարբարոս ընդարձակ երկիրն, որ անգլիական նորադոյն ստացուածքն է աշխարհի այն կողմը։ Լորտ Ռանտոլֆ Զըրչիլ, որ մեծահարուստ Մալպրոյի դերդաստանին կը պատկանի, Լոնտոնի ամենօրեայ մեծ թերթի մը հետ պայմանդրած էր իւր այս ուղեւորութիւնը պատմելու քսան նամակներով, որոց հաամար դրամական մեծակշռութիւն սակարկուած էր։ Իւր առաջին նամակներ, Մատէրայէ և Բարբիյուսոյ Հրանդանէն դրուած, հրատարակեցան։ Ասոնցմէ կ'երեւի թէ զինք տանող կէնրիկ-լէյ-Ֆոու անդլ. մեծ շոգենաւուն մէջ Լորտ Ռանտոլֆ աւելի կը զբաղեր շոգենաւուն խոհանոցին, ճաշարանին և ընդհանուր սպասարկութեան վերաբերեալ խնդիրներով քան այն տնտեսական և քաղաքական խնդիրներով որոց վրայ կը սպասուէր զի գրէր։ Խստիւ կը քննադատէ շոգենաւին այս ներքին թերութիւններն։ Արդ, կը ծանուցուի թէ այն ընկերութիւն որ տերն է Կէնրիկ-լէյ-Ֆոու շոգենաւուն, այս հրատարակութեամբը իւր գործը զրպարտեալ եւ վատահամբաւեալ ըլլալով, դատ բացած է Լորտ Ռանտոլֆ Զըրչիլի դէմ, յորմէ դրամական կարեւոր գումար մը հատուցում կը պահանջէ։

* * *

Վիեննայէ յուլիս 13 թուով կը ծանուցուի թէ զանազան հանդէսներ պատրաստուած էին տօնելու համար 25րդ տարեդարձը նաւային մեծ յաղթութեան զոր աւստրեան նաւատորմը տարաւ ի Լիսա իտալեան նաւատորմին վրայ։ Բայց Աւստրիոյ-Հունգարիոյ արտաքին գործոց նախարարը չուզելով դպչիլ իտալեան դիւրազգածութեանց, հրաւէր կարդաց եղեալ նախարարին, որ Ժամանակին անդլիացի Պիզմարքն էր։ Այն հզօր նախարար, որոյ ուղղակի սերունդն է Լորտ Սալզպըրի, իւր բնակարանին մէջ քանիցս ընդունեց Էլիզապեթ աշխարհակալ թագուհւոյն այցելութիւնն։ Անդամ մը այս թագուհին նոյն ապարանքին պարտիզին մէջ մարդասատնի մը մէջ տեղանկեց կաղնի մը, որ մինչեւ շուք կը բարձրանայ այժմ, և կարծես խորհրդանիշն է Անգլիոյ հրաչալի կենսական զօրութեան ու տոկունութեան։ Վիլհելմ Կայսր գնաց այցելեց այս կաղնին, իրեն հետ ունենալով զՎրտ Սալզպըրի և անոր անդրանիկ որդին Լորտ Ռիչպըրն։ Կայսրը քաղաքացիի զգեստով էր։ Երկարօրէն խորհրդակցեցաւ Անգլիոյ նախարարապետին հետ, և բնաւ տարակոյս չկայ թէ լոկ պատմական ծառ մը տեսնելու համար չէր գացած մինչեւ Հադֆիլտ։ Քաղաքականութիւնն ալ իւր բաժինն ունեցած է անշուշտ։

* * *

Վէյմարի գերմանական կեդրոնական Վարժարանին (կամ Վարժապետանոցին) ուսանողք, պայուսակնին կռնակնին առած, Գերմանիոյ մէջ պտոյտի ելան այս օրերս, և ի մէջ այլոց գէպ ի Ֆրիտրիխսրուէ դացին։ Պիզմարք իշխան, որ իւր վարչութեան օրով չէ թէ աչակերտեցաւ՝ [illegible] չէր ընդուներ, լսելով տղայոց գալն, հրամայեց իւր մարդոց որ թողուն իրեն գալ այս ապագայ վարժապետներն գերման տղին, և անոնց գարեկոր հրամցնելով, փոքրիկ բանախօսութիւն մ'ալ ըրաւ, ըսելով. «Վէյմար քաղաքն ուր ապրեցան մեր դասականներուն տաճարները, կերպիւ իւիք եղած է օրրան այն գաղափարին ուստից բխեցաւ մեր ազգային մեծութիւն։ Երեսնամեայ Պատերազմին դարձած աւերմանց և անցեալ դարուց բռնութեանց և պատահարաց հակառակ, դրականութիւնն և դասական հեղինակք կենդանի պահեցին ազդային գաղափարն։ Այսպէս ահա Գերմանիա բարոյապէս միացեալ մնաց, թէեւ շատ մը հատուածներու բաժանեալ էր։ Մշակել և զարգացնել ազդային զգացումը՝ վարժապետաց գործն է։»—Ի վերջոյ Պիզմարք դասաթ պարպեց Վէյմարի մեծ-դքսին կենաց, որոյ գովեստն ըրաւ։

* * *

Եգիպտոսի կառավարութիւնն, ինչպէս արդէն կը ծանուցուէր, հրամանագրով մը զեկոյց թէ իբրեւ մարդասանենդող պիտի պատժուին անոնք որ ծխախոտը կը խարդախեն՝ զանազան տերեւներ խառնելով անոր մէջ։ Զի յայտնի է թէ կարդ մը արհեստագործք, օրինաւոր շահէն աւելի բան մը դրպանելու համար, զանազան տերեւներու խառնուրդով ծխախոտ անուամբ բան մը կը շինեն, զոր ծխախոտի գնով կը վաճառեն։ Այսպիսի խառնուրդ մը եթէ բռնուի, պիտի ենթարկի նոյն տուգանաց որք կ'առնուին մաքսանենդեալ ծխախոտէն։ Պիտի գրաւուին նաեւ այն մակոյկներ, սալլեր և անասուններ որք գործածուին այս անհարազատ բերքին փոխադրութեան։

* * *

Անգլիացի երեւելի քաղաքագէտ Լորտ Ռանտոլֆ Զըրչիլ, որ Լորտ Սալզպըրիի նախարարութենէն բաժնուելէն ի վեր երկրորդական դեր մը կը վարէր Անգլիոյ հանրային գործոց մէջ, կ'ուղեւորի դէպ ի Մաշոնալանտ, հարաւային-արեւելեան Ափրիկէի այն բարբարոս ընդարձակ երկիրն, որ անգլիական նորադոյն ստացուածքն է աշխարհի այն կողմը։ Լորտ Ռանտոլֆ Զըրչիլ, որ մեծահարուստ Մալպրոյի դերդաստանին կը պատկանի, Լոնտոնի ամենօրեայ մեծ թերթի մը հետ պայմանդրած էր իւր այս ուղեւորութիւնը պատմելու քսան նամակներով, որոց հաամար դրամական մեծակշռութիւն սակարկուած էր։ Իւր առաջին նամակներ, Մատէրայէ և Բարբիյուսոյ Հրանդանէն դրուած, հրատարակեցան։ Ասոնցմէ կ'երեւի թէ զինք տանող կէնրիկ-լէյ-Ֆոու անդլ. մեծ շոգենաւուն մէջ Լորտ Ռանտոլֆ աւելի կը զբաղեր շոգենաւուն խոհանոցին, ճաշարանին և ընդհանուր սպասարկութեան վերաբերեալ խնդիրներով քան այն տնտեսական և քաղաքական խնդիրներով որոց վրայ կը սպասուէր զի գրէր։ Խստիւ կը քննադատէ շոգենաւին այս ներքին թերութիւններն։ Արդ, կը ծանուցուի թէ այն ընկերութիւն որ տերն է Կէնրիկ-լէյ-Ֆոու շոգենաւուն, այս հրատարակութեամբը իւր գործը զրպարտեալ եւ վատահամբաւեալ ըլլալով, դատ բացած է Լորտ Ռանտոլֆ Զըրչիլի դէմ, յորմէ դրամական կարեւոր գումար մը հատուցում կը պահանջէ։

* * *

Փեթերսպուրկէ կը հեռագրուի անդլ. լրագրաց, յուլիս 13 ին։

Վիլհելմ Կայսր Լոնտոնի քաղաքային պալատն մէջ արտասանած բանախօսութեան խաղաղաւէտ լեզուն նպաստաւոր տպաւորութիւն ըրաւ ռուս լրագրութեան վրայ։ Այս զգացումն աւելի եւս զօրացաւ այն համոզմամբ թէ Անգլիա զորոյակս չորրորդ անդամ մը չպիտի լինի Երրեակ Նիզակակցութեան։ —Նշումն կը գրէ թէ Լորտ Սալզպըրի շատ ճարպիկ վարուեցաւ Երրեակ Նիզակակցութեան նորոգման նպաստելով, բայց միանգամայն Անգլիոյ գործողութեան ազատութիւնը վերապահելով։

* * *

Միացեալ Նահանգաց արտաքին գործոց նախարար Պ. Պլէյնի բարեկամք կ'ըսեն թէ «Պ. Պլէյն խելագարած է կամ Պ. Պլէյն մահամերձ է ըսելով զինք արտաքին գործոց նախարարութենէն և նախարարապետութենէն զրկելու համար մասնաւոր խորհուրդ մը կայ հանրապետական կուսակցութեան այն մասին մէջ որ Զօր. Հարիսն նախագահին կողմը կը բռնէ ընդդէմ Պ. Պլէյնի, որոյ նախագահ ընտրուիլը չուզեր։» Այս հետաքրքրաշարժ ծանօթութիւնը տուողներ կը յաւելեն թէ Պ. Պլէյն մահաերձ չէ ամենեւին, ո՛չ իսկ հիւանդ է։ Լրագրիրք թէեւ թղթակիցներ զրկեցին Պ. Պլէյնի մօտ, բայց հրատարակեալ տեղեկութիւնք հակասական են տակաւին։ Աւասկի ճշմարիտ ամերիկեան բարք։

* * *

Անդլ. անտեսագէտ Պ. Առնոլտ Հուարդ Փեթերսպուրկէ Լոնտոն դարձաւ, յաջողապէս աւարտելով այն պաշտօն զոր Պառոն Հիրշի կողմէ ընդունած էր, Ռուսիոյ Հրէից խնդիրը կարգադրելու համար։ Խնդրոյն կարգադրումն, ինչպէս յայտնի է, այն պիտի լինի որ Ռուսիոյ Հրէից մէկ մեծ մասը տարուէ տարի պիտի դաղթեն երկրէն և երթան հաստատուիլ Ամերիկա կամ ի Պաղեստին։

Վաղը, շաբաթ, ԱՐԵՒԵԼՔ Հրատարակուիր Ս. Լուսաւորչայ տօնին պատճառաւ։

ԱՂԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Եկեղեցական Համագումար Ժողովն ի Նիստ գումարեցաւ երկի ի Պատրիարքարան, Կրօնական Ժողովոյ ընտրելեաց եռապատիկ ցանկը պատրաստելու համար։

Ի բացակայութեան Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, Ժողովին Նախագահեց Երուսաղեմի Պատրիարքական փոխանորդ Գեր. Սիմէոն Աբքեպիսկոպոս Սեֆերեան։ Ժողովոյ դիւանը կը կազմէին՝ Գեր. Գրիգորիս Եպիսկ. Ալէքսեան՝ Աթենպէտ եւ Արժ. Յովհաննէս Ծ. վարդ. Արշարունի Աթենպէտէ։ Ներկայ էին նաեւ Գեր. Բարթուղիմէոս եպիսկոպոս, Գեր. Արիստակէս եպիսկոպոս Դերձակեան, Գեր. Մատթէոս եպիսկ. Իզմիրլեան, Գեր. Գարեգին եպիսկ. Սրուանձտեանց եւ վարդապետք ու քահանայք։ Ներկայից ընդհանուր թիւն էր 23։ Յետ սովորական աղօթից, ատենը բացուելով՝ քուէարկութեան ձեռնարկուեցաւ Կրօնական Ժողովոյ ընտրելեաց եռապատիկ ցանկի պատրաստութեան համար։ 26 ի չափ ընտրելիք բացարձակ քուէ ստացան, իսկ մնացեալներն համեմատականի մնացին, որոց քուէարկութիւնը պիտի կատարուի յաջորդ նստի մը մէջ։

Կրօնական Ժողովն թէեւ հրաւիրեալ էր երկի Համագումարին առաջի ի Նիստ գումարիլ, սակայն անդամոց ամբողջին բացակայութեան պատճառաւ նիստը տեղի չունեցաւ։

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն այսօր կայս. պալատ կ'երթայ ի շնորհաւորութիւն Գուրպան Պայրամի տօնին և յետոյ շնորհաւորական այցելութիւն պիտի տայ նաեւ Բարձր. Մեծ-Եպարքոսին, նախարարաց եւ պալատան ու պետական բարձրատիճան պաշտօնատարաց։

Ինչպէս երէկ ծանուցինք, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն հրաւիրեալ է հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել յառաջիկայ եկեղեցւոյ Ղալաթիոյ, որոյ տօնախմբութիւնն է։

Ախալցխայից մեզ հաղորդում են հետեւեալ հետաքրքիր տեղեկութիւնը։ «Յուլիս ամսի 18 ից սկսած մինչեւ օգոստոսի սկիզբը Թիֆլիսի նահանգական դատարանը Ախալցխայումն ունենալու է շարունակ դատաստանական նիստեր՝ քննելու քաղաքիս Ս. Փրկչի եւ կեղեցու գիւղական կալուածների դէմ դնելոյ կարգով յարուցված վէճերը թէ՝ կառավարութեան, թէ գիւղական համայնքների և թէ մասնաւոր անձանց կողմից։ Վիճելի գետինների և գիւղերի քանակութիւնը հասնում է 25,000 դեսեատինի։ Ինչպէս յայտնի է, եկեղեցու տիրապետութիւնը այդ հողերի վրայ անընդհատ շարունակվում է սկսած 1836 թուից մինչեւ օրերս։ Այնու ամենայնիւ վէճերը իրողութիւն են, և եկեղեցու հակառակորդները, ինչպէս ասում են, մեծ պատրաստութիւն են տեսնում իրանց դատը առաջ տանելու համար։ Իսկ թէ ինչ պատրաստութիւն է տեսնում հոգեւոր իշխանութիւնը իրան պաշտպանելու համար, առ այժմ ոչ օրին յայտնի չէ և պատրաստութեան նշաններ անգամ չեն երեւում։ Մինչդեռ ախալցխացիք անհամբեր սպասում են դատի վերջաւորութեանը, քանի որ այդ դատի վաստակելուց կախումն ունեն Ախալցխայի երկու դպրոցների գոյութիւնը, ամբողջ դաւառի մասաւոր կեանքը, մասաւ սերնդի կրթութիւնը եւ վերջապէս եկեղեցիների պայծառութիւնը։ Այդ վիճելի կալուածների գնահատութիւնը հասնում է կէս միլիոնի»։ (Մշ.)

Գեր. Տ. Մելքիսեդեկ Սրբազան՝ Պըլըխանեան ընտանեաց խնդրանօք վաղը՝ (շաբաթ) հանդերձեալ է յատուկ Ս. Պատարագ մատուցանել Գատը-Գիւղի Ս. Թադաւ Եկեղեցւոյն մէջ հանգուցեալ Պըլըխանեան Գրիգոր էֆենտիի հոգւոյն համար։

Ռօտոսթոյէն կը գրեն մեզ յուլիս 3 թուականաւ։

Գասա. Երեսփ. Ժողովն ի Նիստ գումարեցաւ ի ժամ 7 Ս. Փրկչի մատրան մէջ ընդ նախագահութեամբ Առաջ. Փոխանորդ Արժ. Տ. Դաւոնդ Հօր և ատենապետութեամբ Ղազար էֆ. Ցակոբեանի։ ատենադպրութեան պաշտօնը կը կատարէր Նորընծայ Տ. Մամբրէ քահանայն։ Ներկայ անդամոց թիւն էր 18, որ մեծագոյն մասն կը կազմէր։ Օրակարգն էր Գեր. Հմայեակ Սրբազանի հրաժարումն։ Ատենադպիր Հայրն յոտնկայս ընթերցաւ Սրբազանի հրաժարականը՝ յորում հրաժարման գլխաւոր եւ միակ պատճառ ցոյց կուտար իր անձնական վատառողջութիւնն։ Յետ ընթերցման հրաժարագրոյն, Տ. Դաւոնդ Հայրն խօսք առնելով՝ մի առ մի թուեց Սրբազան Հօր մատուցած ծառայութիւններն իր եկած օրէն ի վեր, ցուցնելով յայտնեց թէ՝ ազգ. գործերն՝ որք բարւոք ուղղութեան մէջ ընկրան էին ընթանալ, վերտին անկերպարան վիճակի մը պիտի ենթարկին եւ վերջացուց իր խօսքը սա եզրակացութեան յանգելով թէ անգամ մ'եւս դիմում ընեմք Նորին Գերապատուութեան։ Մի քանի վայրկեան լռութենէ յետոյ՝ Դպար էֆ. Ցակոբեան ըսաւ. «Տ. Հօր ըրած խօսքերը հիշդ են. բայց ի՞նչ կարող եմք ընել. կը սիրեմք Սրբազանը եւ ընդ մեզ համայն ժողովուրդը. ցարդ ի Ռուսաստան ոչ մէկ առաջնորդ եւ կամ եկեղեցական այսքանի ժողովրդականութիւն չէր շնորհած, ապացոյց բանիցս՝ ահա ի սուղ ժամանակի ի յայտ եկած ազգօգուտ շինութիւնք եւ ձեռնարկք՝ զորս ամենայն յօժարութեամբ ժողովուրդը կատարեց եւ կատարելու պատրաստ էր մինչ Սրբազանի միակ առաջարկութեամբը։ Հոս գանուած ժամանակ՝ քանիցս անգամ հրաժարեցաւ, բայց թէ՝ երեսփոխանութիւնն եւ թէ համայն ժողովուրդը մերժեցին իր հրաժարականը։ Վերջապէս այսօր կրկին կը հրաժարի ի մէջ բերելով պարզապէս իր անձնական վատառողջութիւնն. արդ, Տեարք երեսփոխանք, կառաջարկեմ ձեզ յանգամայց ընդունիլ նորա հրաժարականը։» Ամենքեան ձայնակցեցան Ցակոբ էֆէնտիի առաջարկին եւ յանձնարարուեցաւ առ Քաղ. Ժողովն որ երեսփոխանութեան այն որոշումն հաղորդէ առ Գեր. Հմայեակ եպիսկոպոս։

Բերայի Կրթական Խնամակալութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ՝ Նարեկեան վարժարանի երկսեռ ուսանողաց Մրցանակաց եւ Վկայականաց բաշխման հանդէսը տեղի պիտի ունենայ, աղկանց Արուեստագիտական Ուսումնարանի հանդիսարանին մէջ, յառաջիկայ Կիւրակէ, 7 Յուլիս, ի ժամ 7 (ը. թ.)։

Պալատու Խորէնեան երկսեռ վարժարանի տարեկան հարցաքննութիւնք՝ երկուշաբթիէն սկսեալ կատարուեցան։ Մեծ յառաջադիմութիւն ցոյց տուած են ուսանողք հայ. լեզուի, դրագիտութեան և հայ. դպրութեան պատմութեան մէջ։

Պատ. քննիչք, կարի գոհունակութիւն յայտնած են, մանաւանդ կրօնագիտութեան դասերուն համար, զոր ինչպէս յայտնի է, յոգնավաստակ և տարաբաղդ Ղազարոսեան Քրիստոսասէր էֆէնտին կ'ուսանէր մինչեւ հիւանդութեան օրերուն մէջ։

Գնահատելի են նոյնպէս յիշեալ վարժարանի տեսչին, հայերէնի ուսուցչին և վարժարանի խնամակալութեան ջանքերն ու աշխատութիւնք։

Թաղ. Խորհուրդս կը խնդրէ ծանուցանել թէ Կղզւոյս Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ տօնախմբութեանն առթիւ ըստ յանձնարարութեան Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր՝ Սրուանձտեանց Գեր. Տ. Գարեգին Սեպիսկոպոս հանդերձեալ է հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել յառաջիկայ Կիւրակէ օր, յուլիս 7, յեկեղեցւոյ Կղզւոյս, [illegible] յառաջագոյն հրաւիրեալ դպրաց, ի հոգեւոր մխիթարութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան։

Ի Դիմաց Առժ. Թաղ Խորհրդոյ
Գընալը-Կղզւոյ

Ատենադպիր — Վ. Ատենապետ
Մ. Ց. ԳՕՋՈՒՆԵԱՆ — Դ. ՊԱՐՏԻԶԳԱՆԵԱՆ

Ծ.—Մախասուսի Վարչութեան հետ եղած կապագրութեան մը համաձայն՝ մասնաւոր շոգենաւ մը կեսրակէ առաւօտ ժամ 12 ին կամուրջին մեկնելով և Գաղրեղ հանդիպելով ուղղակի Մեծ Կղզի պիտի երթայ, ուսկից դարձ ժամ 1½ ին մեկնելով և Հէյդարի ու Պուրղազ Կղզիներն հանդիպելով պիտի առաջնորդէ նոյն կղզեաց ազգային-ներն ի Գալաթիա, ուր մինչ ցաւարտ ժամերգութեան սպասէլէ յետոյ ժամ 4½ ին պիտի մեկնի Գալաթիան և դարձեալ Պուրղազ, Հէյդարի և Մեծ Կղզի հանդիպելով պիտի վերադառնայ ի Գասրգիւղ և անտի ի կամուրջ։

Իսկ կղզեաց սովորական շոգենաւ կը մեկնին կամուրջէն առաջինն ժամ 1½ ին և երկրորդն ժամ 3½ ին։ Մեկուկէսին մեկնող շոգենաւն կը հանդիպի նաեւ Գասրգիւղ։

ԱԶԳ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ՕՐԱԹԵՐԹ

Տպագրական կարգադրութիւններու յապաղման պատճառաւ ՀԱՅՐԵՆԻՔ պիտի սկսի երեւիլ յուլիս 13 շաբաթ առտու։

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ խմբագրատունն է Բերա, Մեծ Փողոց, Սիթէ տ'Ալէք

Ուր է պէտք խրկել ամէն նամակ եւ գրութիւն։

Ծանուցումներու համար կրնայ դիմուիլ նաեւ Ղալաթիա, Քառանթինա փողոց, Լեւոն Խան թիւ 7, 8։

Ստացանք եղիա էֆ. Տէմիրճիպաշեանի նոր մէկ երկասիրութիւնը, ՏԱՐԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ, յատկապէս պատրաստուած Ազգ. Կեդր. Վարժարանի բարձրագոյն դասընթացքին համար, և որ օգտակարապէս կրնայ գործածուիլ ազգ. բարձրագոյն վարժարանաց մէջ։

Կը գտնուի հայ գրավաճառաց քով։ Գին 100 փարա։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՔ Ի ԹՈՒՐՔԻԱ

Պ. Սթանիֆորտ առաջարկներն որք առ այժմ չեն քննուիր, կ'երեւի թէ դժուարութեան պիտի հանդիպին, վասնզի Պ. Սթանիֆորդ մէն մի քիլոմեթրի համար զուտ հասոյթներէն 12,000 ֆրանքի երաշխաւորութիւն մը կուզէ եղեր, մինչդեռ երկաթուղւոյ միւս արտօնատէրք մէն մի քիլոմեթրի համար անզուտ հասոյթներէն 13,000 ֆրանք միայն ուզած են։

—Հանրօգուտ շինութեանց նախարար Վսեմ. Բաֆի փաշայէ, Վսեմ. Շաքիր փաշայէ, երկրորդ սենեկապետ Վսեմ. Նուրի փաշայէ և կիսարաժնի զօրավար Վսեմ. Նեճիպ փաշայէ կազմեալ յանձնաժողովը քններ է Պելժիոյ Մերակոյտի անդամ Պ. Նէֆ Օռպանի խնդրած երկաթուղւոյն արտօնութիւնն։ Այս երկաթուղի Իսկէնտերունի ծովախորշէն մեկնելով՝ Տիարպէքիրէն պիտի անցնի և Պաղատատ պիտի յանգի։

Ցանձնաժողովն որոշեր է եղեր որ Պ. Նէֆ Օռպանի առաջարկն յետաձգուի մինչեւ Կ. Պոլիս—Ադասիա—Տիարպէքիրի երկաթուղւոյն շինութիւնը։

—Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը պաշտօնապէս ծանուցեր է Մուսանիա-Պրուսայի երկաթուղւոյ տնօրէնութեան՝ Օսմ. երկ. քաղաքային ճարտարագիտաց անուանումը, որք, ըստ պայմանագրի, պարտին ներկայ գտնուիլ դէպի շինութեան։ Այս ճարտարագէտներու ամսականներն, զոր ընկերութիւնը պիտի վճարէ, 1200 զրուշ որոշուած են հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան կողմէ։

—Պ. Մաքառի ներկայացուցչին և Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան միջեւ ստորագրութիւններու փոխանակման եւ վերջին ձեւակերպութե

ԳԻՏԱԿԱՆ

Կեանքն ի ծոց երկրի. — Կենդանական կեանք. — Բուսական կեանք. — Ընդհանրական գործողութիւնք.—Մեղ եւ ազգ.— Պոլսոյ առաւելութիւնները.—Նմանութիւն ամուսնոց. — Նման զնման տիրէ։

Պ. Ճըրճ Վիվիան Բուռ՝ Անգլիացի գիտուն մը՝ անցեալ ձմեռ, Պռայթընի մէջ բանախօսութիւն մը ըրաւ, որուն նիւթն է կեանքն ի ծոց երկրի։ Այս բանախօսութիւնը ձեզ պիտի ներկայացնեմ յօդուածի մը ձեւին ներքեւ։

Գիտենք ամէնքնիս ալ՝ որ երկրագունդս մակերեւոյթին վրայ կ'ապրինք և մեզ նման կ'ապրին ամէն տեսակ կենդանիներ, սկսելով ճճիներէն, մինչեւ փիղերն ու պալէնաներն։ Երկրիս մակերեւոյթէն վեր, չկան կենդանիք, եթէ ոչ թռչունք կամ թռչող անասուններ՝ որք դիպուածաբար կը բարձրանան եւ ոչ թէ միշտ բարձանց մէջ կ'ապրին։ Նմանապէս ձկունք, ծովերու մէջ, որքան ալ խորը ապրին, դարձեալ երկրի մակերեւոյթին վրայ ապրողք կը համարուին, որովհետեւ իրենցմէ վարէն կը սկսի երկրի կեղեւը։

Եւ ո՞վ կ'ապրի երկրի կեղեւին մէջ։

Երկրագործք գիտեն թէ արտերու մէջ վերմակի նման մշակելի եւ բարեբեր հողին ներքեւ կայ նուազ արդիւնաբեր խաւ մը։ Ամէն երկրագործական գիրք կը խրատէ ձեզի, երբ հողը կը խառնէք, շատ խորը չվրդովել։ Կը կարծուէր թէ վերի երեսն, միշտ մթնոլորտական օդին հետ յարաբերութեան մէջ ըլլալով՝ անկից կ'ըստանար պարարտութիւն և ստորին խաւն ալ նոյն յատկութիւններն պիտի զգենուր եթէ նմանապէս ի չօշափման ըլլար մթնոլորտին հետ։ Այս հին կարծիքը ուղիղ դիտողութեան մը նուազ ուղիղ հետեւանք էր։ Արդարեւ, ի՞նչ կայ վերին հողին մէջ որ քիչ մը վաղ չգտնուի։ Կան շատ մը գործարանաւոր նիւթերու բեկորք, քանի որ ամէն ապրող մահկանացու է եւ ամէն մահկանացու ալ յետ մահու գետնին երեսը կը մնայ, ըլլայ բոյս, ըլլայ կենդանի։ Կան ահագին քանակութեամբ կենդանեաց արտադրած ամէն տեսակ բաներ եւ կղկղանք գլխաւորապէս, կան նաեւ հողին մէջ ապրող որդերու արտահանութիւնք որոց վրայ Տարվին ընդարձակ գրեց եւ պատուական գրեց մասնաւոր գրքով մը իւր կենաց վերջին հրատարակութեանցը մէջ։ Եւ այդ Տարվինի գիրքը մեր կարծածէն շատ աւելի կարեւորութիւն կուտայ այդ որդերուն, որք չենք գիտեր ինչեր կ'ընեն մութ ու խոնաւ վայրերուն մէջ, ուր կը զվխտան։ Նա որ բահ ի ձեռին պարտէզին հողը խառնած է անգամ մը, դիւրաւ կը հաւնայ թէ անկարելի է գետնին հարուած մը տալ առանց հարիւրաւոր ներքին բնակիչներ ջարդելու։

Այս կենդանիները մեծ պաշտօն կը կատարեն, օգտակար պաշտօն, քանի որ հողը կը խառնեն, ներսէն դուրս ծակեր ճամբաներ կը բանան, օդին հետ հաղորդակցութիւն կը դնեն, ջուրերուն ճամբայ կը բանան, ներս թափանցելու, կը պարարտացնեն զայն և մշակելի հողին յատկութիւնները կուտան իրենց ապրած խաւերուն։

Բայց եթէ ընդհանրապէս կենդանական կեանքը այսքան կարեւոր բան է, ալ աւելի կարեւորութիւն կ'ընծայէ ընդհանրական կեանքը։ Հողին մէջ անհամար սունկեր կան, որք ամէն տեղ աճելու յատկութիւնն ունին թէպէտ, այլ, խոնարհ որ դիք նախանձամութեան, մարդու եւ կենդանեաց և բուսոց ձեռքէն տեղ չեն գտներ արեւու հառագայթից ներքեւ աճելու բազմանալու, և կ'երթան իրենց բնավայրը կ'ընտրեն հողին ծոցը։

Վերջապէս միքրոպները կուգան, դարուս նշանաւոր յայտնութիւնն, որոց անթիւ անհամար տեսակներէն կրնայ գրտնել ափ մը մշակեալ հողի մէջ, ամէն խուզէ։

Այս ամենը միացած, ինչպէս որ ըսինք, ինչ որ հանի հողին մէջ, ինչ որ իյնայ մարդէն կամ կենդանիներէն և կամ բոյսերէն, սոցա դիակներն, սոյն կղկղանքը, սոցա ալտատութիւններ, ասոնք ամենքը կը վայելեն սնելու բազմանալու համար, և այս սաթիւ կը չնչեն, կը զուսն զայս ամէնը։ Թթուածինը, օդին մէջ գտնուած այն պատուական կազը, որ կենանք կուտայ մեր թոքերուն, մեր մեռեալ արեան, որ միակ պատճառն է հրոյ և առանց որոյ անկարելի էր մեզ կրակ վառել, այս կազը այդ ընդհանրական կենդանեաց միջոցաւ կ'երթայ կը թափանցէ մինչեւ ի ծոց երկրի և անդ կը թթուածնէ կամ լաւ եւս կը թթուակացնէ՝ ամէն գործարանաւոր մարմնոց բեկորներն, որոց միւս տարրերն ալ կ'ապատին, կ'արձակուին եւ կ'երթան կազմել այլ գործարանաւոր մարմնոց։ Ջուրն, կ'երթայ՝

Ցուչք մեր սիրոյն, և իմ վշտաց...
Մինչդեռ կոխակք գլխուս կոծին՝
Ձեռն ի ծնօտի կը հառաչեմ,
Ծաղիկ օրերս ու սէրս հայցեմ...
Բայց դարերէ վերջ դարք կ'երթան՝
Իբր անապատք անե՛զ՝ անձայն...
Ինչո՞ւ կուլաս—թոռոմած ծաղկին
Կրնա՞յ դառնալ հիւթն առաջին.
Երկու կոկոնք որ միատեղ
Բողբոջէին ի նոյն ըսաեղ՝
Թէ քանցելով յերկիր իյնան
Հընա՞ր է դարձեալ միանալ.
Թող զիս ցաւոցս երգելու՝
Ո՛վ կին՝ գընա՛ վշտացդ եւ դու,
Եւ մի՛ զշերմիս հանդուտարան
Արցունքներով խուժեր անծամ ...»
Ասաց ըստուերն ու ամպի նըման
Անհետացաւ ի ծառատան.
Ցեսնուէին ըսկ քայլիցն հեռք
Արտասուաթուրմ ու արիւնաներկ...
Ո՞ւր կը դիմես՝ ով կի՛ն թշուառ՝
Հանդչէ շերմին մէջ... յոգնեցա՛ր...

ՊԱՏԱՆԵԱԿ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՎԷՊՐ

Ի Լ. ՏԸ ՎՈԿԻՒԻ

Բ.

Ռուսական դասական գրականութիւնը կը վերջանայ 1840ին, ունենալով վերջին ներկայացուցիչ Բուշքին և Լերմոնթով։ Հիմայ իրականութեան դարն է, կ'երեւին առաջին անգամ բնապաշտական արտադրութիւններ։ Կոկոլ կուգայ և կը յեղաշրջէ ռուս գրականութիւնը։ Մեռեալ Հոգիները վեր ի վայր կը շրջէ ամբողջ դասական դպրոցը։ Ամէն օր յանկարծակիի եկաւ այդ նորօրինակ գաղափարներուն ու պատկերներու յանդգնութեամբը։ Հանած աղմուկը չտիսզանց մեծ եղաւ Ռուսիոյ մէջ։ Մեռեալ Հոգիները՝ նմանողութեամբ սպանիական հրաշակերտին, Տոն Քիշոթի, կը նկարագրէ գիւղացոց ծիծաղելի ու խորամանկ բնութիւնները։ Կոկոլի ցոյց տուած զնութիւնն, գիւղական կեանքին նկարագիրն, այնպէս ճարտարութեամբ ու ճշգրտութեամբ կ'երեւի որ մինչեւ ցայսօր իր այդ գործը ռուսական գրականութեան հրաշակերտներէն կը համարուի։ Սակայն քանի՜ քանի՜ յարձակումներ կրեց Կոկոլ։ որպիսի՜ դառն հարուածներ ընդունիլ տալուեցաւ իր անկեղծութեան ու համարձակախօսութեան համար։ Ժողովուրդը չէր դեռ վարժ լսելու ճշմարտութեան անպատոյծ և անսեթեւեթ բարբառն, զոր հանդուրժել անկարելի կը դառնար։ Կոկոլի երբեմն երբեմն չափազանցեալ պատկերներն, զորս չէր կրնար իր խայթիչ գրչին ներքեւ զսպել, այնպիսի գայրոյթ մը, փոթորիկ մը պայթեցուցին որ Կոկոլ չը կրցաւ տոկալ և տկարութիւն ցոյց տուաւ ջանալով մեղմացնել Մեռեալ Հոգիներու ազդեցութիւնն, արդարացումն պահանջել տալով իր ընտրած ամենասաստիկ տիպին, ամենասովորական դէմքին հոգի կուտայ։ գրիչն այնքան ճկուն, լեզուն այնքան փափուկ է և այնքան ներդաշնակ իր շրջանակին՝ որ ակամայ ծիծաղը կը յիշեցնէ ընթերցողին։ Ստոր օրինակն է գլխաւորաբար Որոշքի հը զրոյցները։ Այդ գաղարիկ վիպակները, իր մանկութեան ու երիտասարդութեան մէջ անցուցած տեղւոյն և յիշատակաց նկարագիրն այնպիսի խստիպ ու առաձգական զօրութիւն մը ունին որ Թուրկենիվի յանկարծուստ գրաւեց համբաւի բարձրագոյն աստիճաններն։ Այդ Զրոյցները կը հարցափորձէր ժողովրդեան ամէն դասերը, մանաւանդ ստորինը, կը պաշտպանէր անոնց դատը, այլ այնպիսի անոնզոյկ, նուրբ կերպերով որ ռուս գրականութեան աշխարհը ուշադրութիւն իսկ կարող եղաւ ի դերեւ հանել։ Եւ երբ Թուրկենիվի ճշմարիտ նպատակը հասկացուեցաւ, ալ չտա ուշ էր։ միայն թէ իւր երկրէն դուրս էլլել ստիպուեցաւ։ Այդ տեսակ մը աքսորն իր մէջտաց վրայ չատ բարերար ազդեցութիւն գործեց։ ընդհանրապէս Ռուսիոյ գրագիտաց գլխաւորներն ամէնն ալ մէյ մէկ աքսորի արժանացած են եւ իւրաքանչիւրին վրայ՝ այդ աքսորները անհնազանդ գերազանց լաւ տպաւորութիւններ գործած են։ Արդ՝ Թուրկենիվի սոյն Որորդի Զրոյցներու՝ դէպ Կոկոլի նման իր մասը դրած է ռուս ժողովրդեան վերքերուն վրայ։ Դիւրազգաց եւ կարեկիր ոգւով մը զայնս ի կիր հանած է։ իր դարուն անձանց եւ ընկերութեանց վրայ սուր ակնարկներ ունի, որոց վրայ ապա ընդարձակ գործի մը մէջ, Տէրոնց էջին մէջ պիտի գրէր այնքան մայլուն եղանակաւ։ Տէրոնց Բոյնը Թուրկենիվի գլուխաւոր վէպն է որ քաջարի ազգական մը պատմութիւնն է։ Երկու բառով համառօտելով զայն, կրնանք ըսել թէ այդ վէպին մէջ կայ սէր մը որ կը ծնի, կ'ամէ ու կը բողոջի եւ այն պահուն յորում այդ սէրն հասած է իր վերաւոյցման, յորում վերացեալ է, յաջտակեալ է նրբագոյն զգացմամբ, ահա ամբողջ չէնքն յանկարծ կը փլի, ու սէրը կերթայ թաղուիլ մեռնամանի մը խորը։ Վէպը, ինչպէս կ'երեւի շատ պարզ է, այլ այս գործ ահագին ցնցում մը տուաւ ամբողջ Ռուսիոյ մէջ։ Վէպի գլուցանուհին, Լիզան, եղաւ օրուան հերոսն, արտասուքներ չը խնայուեցաւ այդ տարաբաղդ արարածին վրայ։ ամէն կուսի խաչն եղաւ Լիզա և հեղի նակն հասած էր փառաց գագաթնակետն։ Ընկերական խնդիրներու մէջ եւս մտած է Թուրկենիվի, այդ կարգի գրուածոց մէջ կը յիշուին ՏեմՊեր Ռոուդինի, Հայրեր և Որդիներ, Մոռեր — Կոյս հողեր։ Ասոնց իւրաքանչիւրին մէջ ի նկատի կ'առնու ռուսական տարրն կամ օտարութեան մէջ կամ ներքին կենացը մէջ։ Քրքրած է իմաստասիրական, ընկերական խնդիրներ, այլ ամենուն մէջ բարի սիրտ մը, կարեկիր զգացումներ առատօրէն ցանած է։ Թուրկենիվի դեռ քանի՜ քանի նորավէպեր, վիպակներ, եւ արտագրութիւններ ունի, որք ցոյց կուտան հեղինակին սուր գատողութիւնն, հոգւոյ փափկութիւնն և զննութեան խորին կարողութիւնները։ Երկու դասակարգերն, ազատանին և շինականն զոր գլխաւորաբար ուսումնասիրած է իրենց ոգէտ, յուզեալն և խմաստուն կողմերուն մէջ ի յայտ կը բերեն իր նշանաւոր յատկութիւններն։ երբէք չի՛կայ ի նմա արհամարհանք, յոխորտանք, մինչ համակրութիւն մը, ցաւ ու կարեկցութիւն իր նկարագրած տիպարներուն նկատմամբ։ կեանքն եւ իր արտաքին երեւոյթն ինչպէս կերեւի իրական աշխարհի մէջ, ներկայացուցած է հեղինակն ճարտարութեամբ առանց սակայն խորը քննելու, սկզբնապատճառները որոնելու։ սակայն այդ իրական այնպիսի ճաշակով, նրբութեամբ ուրուագծած է եւ գոցաց մէջ հոգւոյն խորէն բխող այնպիսի անկեղծ յուզում մը կը տիրէ որ չէ կարելի չը գուրգուրալ այդ հեղինակին գործերուն վրայ, որ մինչեւ ցայժմ ունին իրենց արդենութիւնն եւ իր վիպակներէն իւրաքանչիւրն կը նկատուին իբր հրաշակերտներ։

Ռուսական առասանութիւնը նոր տրոյանի մը մէջ կը մանէ Թուրկենիվի ժամանակակից վիպարանի մը հետ։ Տասթայէվքին է դա, որ մինչեւ այն ժամանակ անուր և խակաւ նորութիւն մը կը մուծանէ այդ գրականութեան մէջ։ Ժողովրդեան ստորին խաւերէն յառաջ եկած Տասթայէվքին՝ որդին է այն հասարակութեան որոյ ցաւոց և հեծութեանց պատմանն եղած է։ Տասթայէվքի եղած է նեղութեանց քարոզիչն։ գրականութեան մէջ ներմուծած է արտօրի կրոնքն։ Ընդհանուր. ընդարձակ, հոգեանոյ չունչ մը կը փչէ այդ տեսակ մը նոր վիպագրութեան վրայ։

Թուրկենիվի կը դատէր աշխարհն Արեւմտեան մը աչքովը, կը շօշափէր զայն Արեւմտեան աշխարհին քաղաքակրթութեամբ համակեալ՝ փափկութեամբը։ Տասթայէվքի կը պատկերէ զայն Արեւելեան անտաշ կոչտութեամբը, չը վարանելով ամենէն գձուձ և ստորին տեսարանաց առջեւ։ Մինչ առաջինն յղկեալ ու նրբացեալ Ֆրանսացւոյն նմանութիւնը կը բերէ միւսը կը ներկայանայ Հիւսիսային երկրին բնական ու ինքնատիպ չեշտերովը։ Սակայն իրենց միութիւնը կը տեսնուի հոն՝ ուր մարդկութեան թերութեանց հանդէպ գութ ու համակրանք կ'արտայայտուն։ Այդ զգացումն պիտի երեւի ամէն ուրեք, ամենէն սկեպտիկէն մինչեւ ամենէն վերացեալին մէջ։

Տասթայէվքիի առաջին գործն էր Խեղճերը։ Բան տարեկան էր այն ատեն Տասթայէվքի, դողդոջուն քայլերով կը ներկայանայ, ձեռագիր ի ձեռին, Պիէլինքի, հռչակաւոր ռուս քննադատին, որ կը համարուի պատգամն ռուսական մտաց։ Պիէլինքի, այդ անաչառ մեկ գրադատն, կասկածանօք կը կարդայ ձեռագիրն, երիտասարդի մը մտային բարբոքմանց ստորական արտադրութիւններն նկատելու կանխակալ նախապաշարմունքով։ այլ հայվիս կը վերջացնէ զայն՝ երբ զարմացման ու սքանչացման մէջ կ'ելնայ քսանամեայ երիտասարդի մը տաղանդին առջեւ։ Կը համբուրէ Տասթայէվքիի ճակատը ու կ'ողջունէ զայն ապագային չքնաղ ատաղը, որ ռուս վէպին մէջ յեղաշրջութիւն մը պիտի մտցնէր։ Պիէլինքի կը գոչէ։ «Պատկառ ունցեցէք, նոր տաղանդ մը, նոր մեծ գրող մը ծնած է։» Արդարեւ ապագայն հաստատեց այդ նախագուշակութիւնը։ Տասթայէվքիի անունը տարածուեցաւ Ռուսաստանի ամէն կողմը։ Այդ առաջին գործը հին եղաւ իր փառաց։

Խեղճերը թղթակցութեան ձեւով գրուած վիպակ մ'է։ Նամակաց փոխանակութիւն մ'է ընդ մէջ ազքատ այլ յոյժ բարեմիտ պաշտօնէի մը ու իր բարեկամուհւոյն։ Երիտասարդը կը սիրէ իր թղթակցուհին, սակայն այնքան չուտառ ու այնքան վեհերտ է որ երբէք չը համարձակիր սէրն յայտնելու։ Նամակները կը շարունակեն սակայն, կը պատմեն իրարու ամենօրեայ սովորական իրաց դէպքերն, կը հաղորդեն իրարու ապագային յոյսերն, այլ կարծես սէրը վտարուած է անտի բոլորովին։ Պաշտօնէայն ամէն զոհողութիւն յանձն կ'առնու որպէս զի կարող ըլլայ օր մը իր սէրն յայտնելու սիրելւոյն։ Այլ դժբա՜ղդ երիտասարդ, զի այնքան կուշնայ այդ օրն, որ օրորդը կ'իմացնէ իր բարեկամին թէ վերջապէս իր թշուառութիւնն հասած է վախճանի, թէ հարուստ երիտասարդի մը հետ կ'ամուսնանայ։ Երեւակայելի է հէք պաշտօնէին վիճակն, իր սրտին լռիկ խօսեցեալն որու համար տարիներէ հետէ կը տուայտի անձայն, որու արժանանալու համար իր օրական հացէն խակ կը գրկէ ինքզինքն և ահա այդ խօսեցեալը թո՛ւկ ձեռքէն։ Դեռ կը թղթակցին սակայն, օրիորդը իր ուրախութիւններն, ապագային երջանկութիւնը կը հաղորդէ նմա մինչ, առանց հասկնալու թէ ինչո՞ր կ'անցնէին այդ խեղճ տղուն սրտին մէջէն։ Երիտասարդին անկարողութիւն, համբերատարութիւն, միայնութեան մէջ իր ցաւոց դատապարտութիւնն եզական տիպ մ'է եղած Տասթայէվքիի ձեռաց մէջ։ Ցաւող սրտին արտայայտութիւնը գտան արձագանք ընթերցողաց ամէն դատուն մէջ և այդ օրէն Տասթայէվքիի վրայ դարձան ամէն ակնարկներ։

Տասթայէվքիի փառաց մեծագոյն տիտղոսն է իր Ոճէն ու Պոռնթը, որ գրուեց եղերական դէպքերէ ու դատապարտութենէ յետոյ, իր անձնական կենաց փորձառութիւն քաղելով նիւթն ու մանրամասնութիւնքն։ Հոս կ'երեւի մարդ մը որ կը յղանայ ոճրագործութեան գաղափարը։ հետզհետէ կը հասունցայ այդ գաղափարը, մինչեւ որ կը գործադրէ զայն ու յետոյ ինքզինքը կը յանձնէ արդարութեան ձեռքն որով կը քաւէ իր ոճրին։ Ռասքոլնիքովի, վէպին գլխաւոր, այնքան ժողովրդական դարձած է Ռուսաց, որ շատ ունեցած է իր հետեւողներն։ այնպէս որ շատ յոսի ազդեցութիւն մը գործած է իւրայնոց վրայ այդ գործը։ Տասթայէվքիի նպատակն էր բարի անտարակոյս, կ'ուզէր մատնանիշ ընել ոճրագործութեան մղող պարագայներն և հոգեբանական զննութեամբ ի վեր կը հանէր ուղղային հիւանդութիւնն որոյ ենթակայ եղած էր իր գիւցազնը, սակայն արդիւնքը բոլորովին տարբեր եղաւ, երբէք չը համապատասխանեց իր նպատակին։ Ոճրի ու Պոռնթը արտադրեց ոչ նուազ Ռասքոլնիքովիներ հանմանան պարագայից մէջ։ Եթէ մէկ կողմէն հեղինակին տաղանդը կը փայլի իր գօրաւոր լոյսովը, միւս կողմէն վէրթիրի ազդեցութիւնն յառաջ բերած է բազմաց վրայ, որով աղիտաբեր եղած է իր հայրենակցաց մտաց վրայ։ Տասթայէվքի ոչ ուրեք սակայն հասաւ թշուառութեան կենդանի նկարագրութեանց մէջ այն բարձրութիւն որքան իր Մեռելոց Տան Յուշագրութիւնն մէջ։ Աքսորելոց կեանքն մեզ կը նկարէ։ Փորձառութիւնն է որ տուն տուած է նմա։ այլ օրքա՜ն դառնագին է այդ փորձառութեան պտուղներն։ Գրքին մէն մի էջն անբուժելի վէրք մը կը բանայ ընթերցողին սրտին վրայ։ Կրկնա՛ չեիսածուս երկաթը կը մեսի հոն, ուստի և սեւ արիւններ կը հոսին, այնքան ցաւագին և կսկծալի պատահարներ ի վեր կը հանէ այդ գործին մէջ։ Մարմնաքանուն կարեկցութիւն մը կ'ազդէ ամենէն սկեպտիկին վրայ իսկ։ ճարտասան էջեր՝ որ մէյմէկ լեզուներ կարած՝ կենդանի չունչ տուած է չուառութեան, որ ինքզինքն կը բառարին Տասթայէվքիի անդ իր բնական տարրին մէջն է։ Հոն՝ բացարձակապէս կը գերազանցէ, կարծես կը սիրէ լողալ թշուառին արտասուաց մէջ, կը տեսնես թէ համրած է այդ ապի ջրի հատիկներն, որոց անթիւ քանակութեանց մէջ լողանալ կը թուի հեշտագին։ Հայելի մ'է կամ անմիջական պատկերման մ'է ուր իւրաքանչիւրին վերքը, ցաւը իր բնական գոյներովը կը նշմարուի։ Խաղեր-Ընդու եւ Հարուածներու մէջ կ'արձակէ յուսահատութեան ճիչն, կը պատկերէ մարդու ըմբոստումն երբ հարկեցուցիչ պարագայից մէջ կ'ստիպուի խոնարհեցնել, ստորնացնել իր եան, երբ անձնասիրութիւնն ուրնական հպարտութեան զգացումն ոտնակոխ կ'ընէ։ Անանկին առջեւ։ Ո՜հ, այն ատեն տեսնելու է Տասթայէվքի, տարեմի բաշերը ցցած, կերպարանափոխ եղած՝ գրիչը ձեռքին մէջ թուրի պաշտօն կը կատարէ։ կը զարնէ աջ ու ձախ մինչեւ որ պարտասի ու ինք եւս յուսահատ ու յուսաբեկ՝ գրիչը նետէ հեռին և իր անկարութեան վրայ ողբայ հեծեծագին։ Դեռ քանի՜ քանի՜ գործեր ու արտադրութիւններ ունի, յորս կ'երեւի շարունակ այդ տեսակ մը «պաշտումն մարդկային տառապանաց»։ Կարելի է՞ լռութեամբ անցնիլ Ապաշին, Դէմոնահարներու, Քրամազով Եղբարց վրայէն։ Տասթայէվքիի ոճրմուսորութիւնը կրնանք բաղդատել Պալզաքի հետ։ այս վերջինին նման կը գրէր բարոյական ու նիւթական ամէն տեսակ զրկանաց մէջ։ Մինչեւ վերջին շունչը գրելէ չը դադրեցաւ։ հիմնեց թերթեր։ ճառեց քաղաքական ու ընկերական նիւթոց վրայ՝ մինչեւ այն պահուն՝ յորում 1881 փետրվար 20ին մահը բռնի եղանակաւ կորզեց ձեռքէն գրիչը ու յաւիտենական լռութեան գատապարտեց այդ անխոնջ ու անվհատ տուայտողն։ Աշխարհ դեռ չէր տեսած այսպիսի ժողովրդական հեղինակ մը, իր մահուան ու թաղման պարագայներն անմոռանալի պիտի մնան գրականութեան պատմութեան մէջ։ Ամբողջ Ռուսաստան, բարձրագոյն աստէն մինչեւ ստորնագոյնը մասնակցեցան դոցա։ ցաւակցութեան անհուն ալոգակ մ'էր որ ամբողջ երկրին մէկ ծայրէն միւսը կը հրնչէր։ Ռուսաստան կորուսած էր իր մեծ մարդը։ Վոլիւէ ներկայ գտնուած է այդ անխառն զգացմանց արտայայտութեանց, և կենդանի դրչով մը դոցա թարգմանն եղած է։

Տասթայէվքիի կարողութիւններն անզուգական են իր տեսակին մէջ։ կրնայ ըստիլ թէ նոր, տարօրինակ եւ քիչ մալ անբնական հանճար մ'էր, զի ամէն ուրեք կը նշմարէր սեւութիւն, տառապանք, չարիք։ Ուսումնասիրած էր կենաց դրքին մէկ էջն միայն։ Ճանապարհորդ մ'է որ շրջած է տիեզերքն եւ տեսակն սքանչելի եղանակաւ պատմած։ միայն թէ գիշեր ժամանակ ճամբորդած է։ Անրադարձելի հոգերան մ'է որ միայն արիւնտ և վիրաւոր հոգիները կը շօշափէ։ գոհ է կարծես սոսկում ու գութ ազդող տեսիլներէ։ Նկարած անձերն բնականէն դուրս մարդիկներ են։ Դոքա տեսակ մը հիւանդներ են որք կ'երազեն չարունակ, որք անշարժ, տենդահար, յանկարծական հակումներ զգացումներ կը կրեն։ Երբ խորհի մարդ, եթէ մարդկութեան սեծամասնութիւնը բաղկացած լիներ Տասթայէվքիի երեւակայած տիպերէ ու անձերէ, աշխարհս զարմանալի երեւոյթ մը պիտի ընծայէր անհեթեթութեան և տարօրինակութեան։ Սակայն գիւրին է ըմբռնել թէ Տասթայէվքի հասարակութեան թէ բարոյական և թէ ֆիզիքական խնամով չուառագոյն դասակարգ իրեն նիւթ ընտրելով՝ նպատակն էր ընդհանրութեան ուշադրութիւնն հրաւիրել այդ երկրի արարածոց վրայ, զի ինքն եւս կը պատկանէր դոցա եւ փորձով գիտէր նեղութեանց խոկութիւնն։ Արդարեւ Տասթայէվքի չափէն աւելի գործեց այդ նկատմամբ։ Ամէն խորհրդարար դասերն սկսան շարժիլ եւ զգալ Տասթայէվքիի կարողութեանց ճշմարտութիւնն Ջանքեր չը խնայուեցան բարելաւելու այդ վիճակը։ Տասթայէվքի ժողովրդեան պաշտպան կանգնեցաւ։ Ա.յս առթիւ կարելի է բաղդատութեան օրինակ մը տալ Ֆրանսացի մեծ գրիչներէն մին։ Ամարիել կ'ուզենք Մեսանի քիչ մ'առաջուան մենակեացին, նշանաւոր Զոլան որ կը թուի Տասթայէվքիի նման իրեն տիպարներ ընտրել ժողովրդեան ստորին դասակարգը։ սակայն որպիսի անհուն տարբերութիւն կայ երկու վիպասանաց մէջ։ Զոլա, մինչ, իր զննելու կարողութիւններն, իրականութեան ճշգրիտ (կամ եթէ կուզուի ըսել չափազանցեալ) պատկերները նկարելու և զայնս ամենէն տպաւորիչ եղանակաւ ի լոյս բերելու համար մեծ ճարտարութիւն ցոյց կուտայ, միւս կողմէն Տասթայէվքիի մարդասիրական զգացումներով կը փայլի իր համանման դասակարգերէ ընտրած նիւթերուն եւ երկերուն մէջ։ Ահա՛ ուր կը կայանայ մեծ տարբերութիւնը։ Մին սկեպտիկ, անփոյթ՝ մարդկութեանճակատագրի մասին, միւսը գթած եւ զգայուն մարդկութեան ցաւերուն։ ադով միայն Տասթայէվքի քաղած է իր երկրին մէջ փառաց մեծագոյն դափնիներն եւ կը վայելէ իր հայրենակցաց երախտագիտութիւնը, մանաւանդ չուառ դասին որոյ անխոնջ վաստաքանն եղաւ մինչեւ իր վերջին շունչն։

ՄԿՐՏԻՉ Կ. ՇԱՀԷՆԱՁԱՐ

ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԶԻՆՈՎՏՆԻ ԿԱՑՍԵՐ

Թիֆլիս-Յիեի մէջ հրատարակուող Զինոր Թայմզ անուն թերթն հրատարակած է այն ունկնդրութեան մասին յոյժ շահեկան տեղեկութիւններ զոր կ'ամփոփենք թանկէն առնելով։

Մարտ 5 ին, առտուան ժամը 10ին, ինչպէս որ կարգադրուած էր Ցոնկ-լի-Եամինի հետ, դեսպաններն եւ գործակատարները՝ ընկերակցութեամբ իրենց պաշտօնէից՝ կը մեկնէին իրենց դեսպանատուներէն։ Որովհետեւ զանազան դեսպանութիւնք իրարու կը հետեւէին բաւական մօտանց, գրեթէ կը կազմէին միակ թափոր մը երեսուն եւ մէկ դահաւորակներու՝ իւրաքանչիւրը չորս հեծեալ ծառայներով եւ մէկ կամ երկու չինացի ձիաւոր զինուորականներով, որք զրկուած էին առաջնորդելու համար դեսպանները մինչեւ Ֆու-Հաո-Մէնի դուռն, ուր Ցոնկ-լի-Եամէնի նախարարք պիտի ընդունէին զանոնք։ Հետեւապէս թափորը կը բաղկանար գրեթէ 60 ձիաւորներէ եւ երկու հարիւրէ աւելի դահաւորակիրներէ։ Ճամբան խոնուած էր հետաքրքիրներու բազմութեամբ մը որք փութացած էին ներկայ դառնալու այս նորօրինակ տեսարանին։ Կանչագոյն կերպասապատ դահաւորակները, սպիտակ մետաղէ կոճակներով զարդարուն, որք կը շողշողային արեւուն դէմ, փեսարաւոր գլխարկներուն եւ դեսպանաց ու իրենց պաշտօնէից փայլուն համազգեստներուն փայլփղումը, հետեւորդ ձիաւորներն, այս ամենը հանդիսաւոր տեսարան կը ձեւացնէին։

Ժամն 11ին ատենները՝ Ֆու-Հաո-Մէնի դուռը կը հասնէին։ Փողոցին մէջ վենուորաց կրկին շարք մը բարեւի կեցած էր։ Գահաւորակներն այս տարին դունչ մտան մինչեւ երկրորդ ներքին դուռ մը՝ հարիւր մեթր հեռի՝ որ կայսերական պարտէզները կը հանէր։ Այս դրան առջեւ, դեսպանք գահաւորակներէն իջան եւ ընդունուեցան Ցոնկլի-Եամէնի նախարարաց ու քարտուղարներուն կողմէ։ Ողջոյններու փոխանակութենէ մը ետք, դունչն անցան եւ նշմարեցին մարմարէն կամուրջն՝ անկից երկու հարիւր մեթր հեռի։ Այս կամուրջ ձգուած է այն լճին վրայ որ կ'անցնի պարտէզներուն մէջէն հիւսիսէն հարաւ և հիւսիսային մասէն կը բաժնէ կեդրոնական մասը։ Լճին արեւելեան եզրին վրայ, բարձր պարսպի մը ներքեւ, կը բարձրանայ արդիական մինարէդը, որուն Ֆու-Հաո Մէնի դունչն՝ միայն տանիքները կ'երեւին, որոց ետեւն կը բարձրանայ Մէյ-Շանի բլուրը։

Սալարկեալ ուղին ուսկից անցան դեսպանք, դուռն անցնուելուն պէս, կը տարածուի մինչեւ վաթսուն մեթրի չափ դէպի հարաւ, մէջտեղի լճին երկայնութիւնը, ցէ-Հօանկ-Քոյի ուղղութեանը մէջ, յետոյ կը դառնայ դէպ յաջ, Շէ-Եինկի կողմը, մին այն տաճարներէն ուր կայսրը կ'երթայ տարուն անգամի համար աղօթելու։ Այս պզտիկ տաճարին տեսքը նկարագրէ է, այս պզտիկ դիները ծածկուած ըլլալով հնօրեայ ծառերով որք այդ տեղւոյն կ'ընծայեն համակ վանական երեւոյթ մը։

Ճամբուն երկու եզրերը գրաւած էին պաշտօնական համազգեստ հագնող զինուորներ եւ մանտարիններ որք լռիկ եւ անշարժ կեցուածք մը պահեցին երբ դեսպաններն անցան։ Սակայն, երբ այս վերջինք մտան Շէ-Եինկ-Քուանկէն ներս, ուր զուարար ըմբելիներ պատրաստուած էին, տաճարին փոքր գաւիթը խուժեցին պալատան ծառայներ եւ ուրիշ ստորադասեալք՝ պաշտօնական գլխարկներ դրած որք բուռն հետաքրքրութիւն մը կը ցուցնէին ի տես օտարազգեայ, բայց բաւական անդարտ կը կենային եւ չէին փորձեր սրահին սեմէն անցնիլ։

Մէկ քանի վայրկեան ետք, Քինկ իշխանը կուգայ, եւ մտ ժամ մը կը ծրխեն ու կը խօսակցին, մանդարայն ճաշակելով սեղանին վրայ դրուած անուշեղէններէն։ Սրահը պզտուած էր եւրոպէական գորգով մը եւ պատշաճօրէն յարդարուած ու տաքցած էր։ Իշխանն ու նախարարք սիրալիր վարմունք մը ունէին։

Վերջապէս, կ'երթան լճին եզրն ուր շինուած է քարայատակ դեղեցիկ լայն ճամբայ մը, որուն վրայ կը նշմարուի երկաթուղւոյ անձուկ ուղի մը, որ երբեմն կը փոխադրէ, չէ թէ վայրաշարժով՝ այլ մարդոց միջոցաւ քաշուող վակոնի մը մէջ, կայսրն՝ երբ Ն. Վեհափառութիւն օգառնել փափաքի։

Ցէ-Հօանկ-Հօն դէպ հարաւ նայող տաղաւար մըն է, լճին եզրէն յիսուն մեթրի չափ հեռի։ Իր ճարտարապետութիւնն ու դրուագագործութիւնը չինական շինուածոց նման է, այսինքն՝ շքեղ տանիք մը դեղին կղմինարներով որք ճոխարար քանդակուած եւ կարմիր, դեղին եւ կանաչ նկարուած փայտէ եղեր ունին։ Շէնքին ամբողջ բարձրութիւնն է գրեթէ յիսուն ոտք։

Սպիտակ քարէ երեք սանդուխներ, քանդակեալ բազրիքներով, կը տանին դէպի ընդարձակ պատշգամ մը շէնքին դուռներուն առջեւը որք հինգ հատ են հարաւային կողմն վրայ։ Մէկեղի դուռն եւ սանդուխը վերպատհուած ըլլալով կայսեր, դեսպաններու պարտաւոր էին արեւելեան սանդուխէն ելնել եւ կեդրոնական դռան անմիջապէս ոտկոյտը գրանուող դռնէն ներս մտնել։

Զորս վրաններ, պատշաճօրէն զարդարուած կրակարաններով, գորգերով, սեղաններով եւ ամառներով, կանգնուած էին տաղաւարին արեւելեան կողմի ստորոտը։ Դեսպանք եւ իրենց հետեւորդք՝ հոն պիտի սպասէին մինչեւ որ Կայսեր ժամանումը ծանուցուէր։

Քսան վայրկեան անցաւ, յետ որոյ գերմանական դեսպան Պ. Ֆոն Պրանթ՝ ընկերակցութեամբ իր թարգման Պաուն Ֆոն տէր Կոլցի, սրահ ներմուծուեցաւ Եամէնի երկու նախարարաց կողմէ։ Մէկ քանի վայրկենէն ետ կը դառնային, ուղարկուած ըլլալով իրենց շնորհուած ունկնդրութիւնը։ Սմերիկեան դեսպան գրդ. Տէնպի, անգլիական դեսպան Սրը Ճօն Ուոլշամ, Ֆարոնի դեսպան Պ. Օթտորի, իտալական դեսպան Պ. Փանդա և հունական դեսպան Պ. Ֆիէրկիսքն, իրարու ետեւէ ընդունուեցան՝ իւրաքանչիւրն իր հետ ունենալով թարգմանն եւ Ցոնկ-Լի-Եամէնի երկու անդամներն։

Ընդունելութեան արարողութիւնն հետեւեալ կերպիւ տեղի կ'ունենար։ Որպէս կարգադրուած էր, դեսպանները ներս մտնելով՝ կ'երթային կը կենային Վէյոպէ-ներուն միջեւ (երկու սիւներ գրեթէ վեց ոտք հեռի դարաւանդակէն ուր բազմած էր կայսրը) երեք օրինական ողջոյններ ընելէ ետք։ Ցոնկ-լի Եամէնի նախագահ Քինկ իշխանը՝ կայսեր աջակողմը ծնրադիր՝ կը ներկայացուներէր ապա դեսպան որ բանախօսութիւն մը կը կարդար զոր իր թարգմանը չիներէնի կը թարգմանէր։ Յետ որոյ, նախարարը կը յառաջանար իր յանձնարարական գիրերովը մինչեւ դարաւանդակին եզրը, կայսրէն ուրն ոտք հեռի, եւ Քինկ իշխանն լիցնելով ատաֆանոներէն, կ'առնուր այդ թուղթերը դեսպանին ձեռքէն եւ նորէն դարաւանդակին վրայ ելնելով՝ խորին ողջոյնէ մը ետք կը դնէր զայնս սեղանին վրայ կայսեր ընդ առաջ որ կը պատասխանէր գլխու խոնարհումով մը։ Ասոր վրայ դեսպանը կը բարեւէր և առջի տեղը կը դառնար։

Այն ատեն կայսրը մանչուերէն պատասխան մը կ'ուղղէր Քինկ իշխանին, որ կ'ունկնդրէր զայն ի ծունր իջած, եւ որ յետոյ, իջնելով աստիճաններէն, բազուկները թաշնոյ թեւերու պէս տարածած, բարձր ձայնիւ չիներէն կը կրկնէր, կայսեր խօսքերը զոր թարգմանը կը թարգմանէր իր դեսպանին։

Կայսրը գլխով խոնարհութիւն մը կ'ընէր՝ վերջացնելու համար տեսակցութիւնը, եւ դեսպանը կը հեռանար, երիցս ողջունելով նորէն։

Ցէ-Հօանկ-Հոյի դահլիճը բաց օդի մէջ էր գոգաձեւ, որովհետեւ հինգ դռները բոլորակի վրայ բացուած էին։ Սրահին երկու կողմերը անշարժ կեցած էին զինուորական մանտարիններ որք բացարձակ լռութիւն կը պահէին՝ բոլոր արարողութեան մէջոյն։

Կայսրը նստած էր դեսնէն գրեթէ երեք ոտք բարձր դարաւանդակի մը վրայ, ուր կ'ելնուէր առաջքն եւ երկու կողմերը գտնուող երեք կարգ աստիճաններէ։ բազրիքները ճոխապէս քանդակուած էին վիշապաձեւ։ Գահոյքն ծածկուած էր եւ բոպեան գորգով մը, եւ դարաւանդակին առջեւ դրուած էին երկու կամ երեք չքեղ ջահակալներ։ Աջակողմը, ոսկեզօծ սեղանի մը վրայ, խորշէն հինօրեայ խնկամաններ։ ձախ կողմը փայտեայ նեցուկ մը կը բռնէր մերկ սուր մը՝ վիշապաձեւ երախակալով։ Կայսեր ետին, սեւ մարմարէ մեծ տախտակ մը մանչուերէն եւ չիներէն սպիտակ սրճանագրութիւններով ծածկուած էր։ Իր քով տաքի կը կենային Քօ իշխանը (Եկեղեցական էչիանների մին) եւ Փօ իշխանը, որդի հռչակաւոր զօրավար Սանքոլիքնիի։

Բոլոր շահեկանութիւնը, սակայն, բընականալէս կը կեդրոնանար կայսեր անձին վրայ։ իր բուն տարիքէն աւելի երիտասարդ կ'երեւէր։ առ առաւելն տասնվեց կամ տասնեօթ տարու։ Թէեւ իր դիմագծերն խակաւոյ չինական, կամ մանաւանդ մանչուական, անձնական ազնուութեան մեծ նկարագիր մը կը կրեն։ Թուխ և ժժգոյն, գեղեցիկ ճակատ մը, երկար սեւաթոյր թարթիչներով, խաղար և տխուր թուխ աչուքներով, զգայնիկ բերանով եւ երկար ծնօտով մը, երիտասարդ կայսրը իր դիմագծերուն վրայ, որք մեծ քաղցրութիւն մը եւ խելամտութիւն կը ներշնչէին, ունէր մելամաղձիկ արտայայտութիւն մը։

Հագած էր իր նախարարներուն պէս, մանուշակագոյն մետաքսէ հանդերձ մը, ուսերուն եւ կուրծքին վրայ վիշապներ բանուած։ գլուխը դրած էր սովորական պաշտօնական գլխարկը՝ կարմիր մետաքսէ պարզ կոճակով զարդարուն։ Որովհետեւ ծանրապատիկ նստած էր, առջեւը դրուած սեղանը կը ծածկէր մարմնոյն ստորին մասը։ Քինկ իշխանին հետ մանչուերէն կը խօսէր, արագ արագ եւ մեղմ ձայնով, քիչ մը ջղային երեւոյթով։

Ցաջորդ ընդհանուր ընդունելութեան, դեսպաններն ու գործակատարներն, քարտուղարներն, կցորդներն եւ թարգմանները խումբ խումբ մտան սրահն եւ երեք կարգի վրայ շարուեցան, դահուն հանդէպ։ Առաջուան պէս, երեք ողջոյններ։ Պ. Պրանթ, իբր երէց դեսպանական մարմնոյն, կարդաց շնորհաւորութեանց ճառ մը զոր չիներէնի թարգմանեց Պ. Փորոթի թարգմանաց երիցագոյնը, և նոյնպէս անգլերէնի թարգմանեց կայսեր պատասխանն, յետ որոյ ունկնդրութիւնը

ՀԱՅՈՒՀԻՒ ՄԸ ԿՏԱԿՆ Ի ՄԱՆՉԵՍԹՐ

ՄԱՆՉԵՍԹՐ, 11 յուլիս

Պատ. խմբագրութիւնդ պիտի թոյլատրէ անշուշտ պատահական թղթակցի մը՝ որ կը գայ Զեր անկողմնակալ թերթի մի անկիւնն գրաւել հայկական դատի մը առթիւ որ տեղի (*) ունեցաւ այս օրերս Լոնտոնի դատարանաց միոյն առջեւ։

Մանչեսթրի հայ գաղթականութեան հին անդամներէն մին՝ Ագն. Տիկին Օլիվօ, որ երկար տարիներէ ի վեր իւր բնակութիւնն հաստատած էր ի Մանչեսթր, անցեալ տարւոյ օգստ. 8ին մեռնելով կը թողու մեծ հարստութիւն մը, իբր արդիւնք իւր կղզիացեալ կենցաղ։ Հանգուցեալն յիւր կենդանութեան կը կտակէ իւր հարստութեան մի մասն իւր մօտակայ ազգականներէն միոյն, նաեւ մի փոքր մաս Ս. Փրկչի Ազգ. Հիւանդանոցի, եւ մնացեալ մասն կը կտակէ տեղւոյս Հայ տիկնանց փայլուրէն միոյն՝ Ագն. Տիկին Կիւմիւշեանի զոր հանգուցեալն իւր քոյր կը սիրէր, և այս կտակաց գործադրութիւնն կը թողու տեղւոյս վաճառականներէն Ա. Կիւմիւշեան էֆ. ի (ամուսին Տիկին Կիւմիւշեանի)։

Կտակարարի մահուանէ յետոյ, երբ կը կարդացուին յիշեալ անուանց թողուած կտակք, ի յայտ կը գայ Իզմիրի վաճառականներէն Պաքըրճեան էֆ. իբր մին այդ հարստութեան մասնակից, ըսելով թէ հանգուցեալն ի կենդանութեանն խոստացած էր մի նշանաւոր գումար թողուլ իրեն, և երբ կը յայտարարուի Պաքըրճեան էֆ.ի թէ իբր օրինաւոր ժառանգ չկրնար ճանչցուիլ, թէ իւր անուն երբէք կտակաց մէջ յիշուած չէ, կսկսի այլ և այլ մէջբերումներ դիմել—այսինքն, տեղւոյս՝ անուամբ միայն վաճառական կոչուած միջին դասու յոյներէն մի քանիին փայլուն խոստումներ ընելով կը յաջողի զանոնք իրեն նեցուկ ընել, որք իրենց անգործութենէն ձանձրացած և միանգամայն հայ վաճառականի խոստումներէն շլացած՝ կը բոլորին նորա շուրջն՝ իբր վկայք կտակի մը որ թողուած էր Պաքըրճեան էֆ.ի անուան։

Պէտք է գիտնան ընթերցողք թէ Պաքըրճեան էֆ. հանգուցեալի մահուանէ 3 տարի առաջ հեռացուած էր կտակարարի տնէն. և հետեւաբար, ըստ Պաքըրճեան էֆ.ի համոզման, եթէ կար իսկ մի այդպիսի կտակ՝ անշուշտ իւր հետ արտաքսուած պիտի լինի կտակաց մէջէն։

Պաքըրճեան էֆ.ի բողոքն իւր արձանագրեալ ունեցաւ ի Մանչեսթր, Պոլսոյ հայ վաճառականներէն Տատուրեան էֆ.ի քով որ Կիւմիւշեան էֆ.ի բարեկամներէն մին ըլլալու պատիւն ունէր, որ փութաց ինքն եւս մասնակցիլ կատարուած գործողութեանց։ Տատուրեան էֆ. իւր կենաց մէջ հազիւ մի անգամ առթիւ ունեցած էր տեսնել կտակարարուհին, բայց վստահ լինելով իւր ճարպկութեան վրայ կը յուսար ինք եւս բաժին մը ունենալ։

Վերջապէս Կիւմիւշեան էֆ. (գործադրիչ հանգուցեալ տիկնոջ կտակաց) վերջ մը տալու համար իւր դէմ եղած ամբաստանութեանց և նախատական ցոյցերու, ամսոյս 8ին դիմեց Լոնտոնի Probate Divisionի and admiralty court Probate Division իրեն փոխանորդ ունենալով Sir Henry—James և Mr. Enderwick փաստաբանք, իսկ Պաքըրճեան էֆ.ի և իւր ընկերաց փոխանորդն էր Sir Charles Russell փաստաբանն։

Երբ դատաւորք իրենց որոշեալ տեղն բազմեցան, Հայ ունկնդրաց բազմութիւն մը արդէն գրաւած էր ունկնդրաց մասն. Նախ ոտք ելնելով Mr. Enderwick (փոխանորդ Կիւմիւշեան էֆ.ի) յայտնեց դատաւորաց՝ դատին ինչ հիման վրայ լինելն, ապա երկրորդեց Sir Henry James իւր զարմանքն յայտնելով թէ իւր կենաց մէջ երբէք չէր տեսած մի այսպիսի դատ, դատ մը որ չունի թիւր կողմեր եւ ըստ օրինի գործադրուած է։

Մինչ Կիւմիւշեան էֆ.ի փոխանորդք կը փաստաբանէին դատի պարագայից վերայ, միւս կողմն ծիծաղալի մի տեսարան կը պատկերանար դատարանի մէջ։ Տատուրեան էֆ. որ երբէք չէր գիտեր դատին ինչ հիման վրայ լինելն՝ թէեւ Պաքըրճեան էֆ.ի վկայներու գլուխ կանգնած էր, անընդհատ իւր քայլերն յառաջ եւ յետս փոխելով կը ջանար Կիւմիւշեան էֆ.ի փաստաբանաց խօսածներէն գէթ մի քանի բառ ըմբռնել զորս իբր զենք իւր վկայութեան պիտի գործածէր։

Երբ այս նշանաւոր փաստաբանք վերջացուցին իրենց խօսքն, բնական էր որ Պաքըրճեան էֆ.ի փաստաբանն եւս գէթ պաշտպանողական մի քանի բառեր արտասանէր։ Sir Charles Russell որ Լոնտոնի հմուտ փաստաբաններէն մին է, աւելորդ համարեց խօսիլ զի իւր փոխանորդեալը ի ծուռ իջած իւր առջեւ կը խնդրէին որ գէթ զիրենք ազատէ դատարանի պատժական օրինաց տրամադրութիւններէն։ Ցիշեալ հմուտ փաստաբանն յաջողեցաւ հաշտարար կերպիւ մը վերջացնել դատն ի նպաստ Կիւմիւշեան էֆ.ի որով ենթադրեալ ժառանգք հանգուցեալ Տիկին Օլիվօի զիրենք դատարանէ դուրս նետելով սկսան ազատ շունչ առնուլ։

ԳՈՒՐԳԻՆ ԵՐԳԻՄԵԱՆ

(*) Ծ. խ.—Ինչպէս անշուշտ կը յիշեն ընթերցողք, շաբթուս սկիզբը բաւական մանրամասն ծանօթութիւններ հրատարակեցինք արդէն այս դատին և անոր ելից վրայ։ Այսու հանդերձ աւելորդ չեմք համարիր հրատարակել նաեւ ներկայ նամակն։

ԱՐՁԱԳԱՆՔ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷ

Օրուան կարեւոր խնդիրն է ուսուցիչ Քոռնիլի մի յայտարարութիւնը քաղցկեղի (cancer) պատուաստման վերայ, զորմէ Ռէյ-ԷՏ խօսեցաւ արդէն։

Ակադեմիոյ անդամները միահամուռ բողոքեցին այս հրէշային գործողութեան դէմ զոր օտարական բժիշկ մը կատարած էր, առողջ ստինքի մէջ պատկինելով քաղցկեղի փոքրիկ ուռոյց մը։

Զարմանալին այն է որ, մինչդեռ ի Ֆրանսա այսչափ կը յուզուին և անունը գիտնալ կուզեն այդ բժշկին, կարծես, կախարան հանելու համար, գերմանական կառավարութիւնը բընաւ կարեւորութիւն չի տար, գիտնալով երկու տարիէ հետէ թէ այդ գործողութիւնը կատարող բժիշկն ինքզինք բնաւ պահած չէ։

Հիմա կ'արժէ գիտնալ թէ, Ֆրանսացիք թէ գերմանացիք իրաւունք ունին այսպիսի կարեւոր խնդրոյ մը մէջ։

Առաջինը կ'ըսեն թէ, անբարոյական է մարդու վրայ կատարել փորձ մը որ վտանգաւոր է յոյժ։ Կենդանեաց վրայ իսկ, ըստ քիմահոլից, անօգուտ կամ երկրորդական կարեւորութիւն ունեցող փորձեր կատարելը մեղադրելի է մինչեւ աստիճան մը, ո՞ւր մնաց մարդու վրայ։ Պիտի ըսուի որ գիտութեան շահը նախամեծար է ամէն ուրիշ նկատողութենէ։ Սակայն ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, օրինակ իմն, գիտնալ թէ քաղցկեղը մարդու կրնայ պատուաստուիլ։ Եւ Պ. Լիւդովիկ ըսածին պէս, աւելի աղէկ չը՞լար որ, փոխանակ գիտնալու թէ մարդ իւր նմանին, ըստ կամաց, կրնայ քաղցկեղ տալ, գիտնալ թէ ի՞նչպէս կարելի է բուժել զայն։

Սակայն այդ ֆրանսական յուզումի քիչ մը չափազանցեալ կ'երեւի ուրիշ լուրջ խորհողներուն։ Չէ՞ որ, այսօր, վիրաբոյժները փորի կամ կուրծքի մէջ գոյացող ո՛եւ է մի հիւանդութեան բնութիւնը ճանչնալու կամ բուժելու նպատակաւ՝ արտասովոր գործողութիւններ կը կատարեն, որոնց ոմանք երբեմն մահուամբ կը վերջանան։ Չէ՞ որ, կարգ մը նոր գեղեր, քրխեան պատուասան ի գլուխս, մարդու վրայ փորձուած են եւ կը փորձուին, և որոնց ոմանք կրնան փոխան առողջութեան մահ տալ, կամ աւելի ծանրացնել հիւանդին վիճակը։

Չէ՞ որ, ժամանակ մը ծաղիկը, ժամանակ մ'ալ դաղղիական սիրը պատկինուած են ամէնէն խելացի եւ բանական անձանց կողմանէ, և սակայն այդչափ բողոքուած չէ երբէք, այդչափ քարկոծուած չէ բնաւ։ Սակայն Տօքթ. Շահն, որովհետեւ արդէն անուանեցաւ նա, աւելի արդարալի է այնու զի քաղցկեղային արիւն ունեցող անձ մը արդէն դատապարտուած է գրեթէ եւ քաղցկեղի պատուաստելիութիւնը հասկնալու համար կատարուած անշա՞ւ գործողութիւն մը հիւանդին մահը չի գիւրացներ բնաւ։ Աւելորդ չէ՞ այդչափ բծախնդրութիւն երբ կարգ մը հիւանդանոցներու մէջ մանաւանդ, դպրոցին նոր ելած եւ բան սորվելու հետամուտ բժիշկներ երբեմն արտակարգ ֆայթէր ընելու կը թթղլատրուի՛ն....

Ինչ որ ալ ըլլայ, մեր համոզումը սա է որ պէտք չէ երբէք մարդը նըմանցուցնել սինլքոր անասնոց, եւ լինել ո՛չ չափազանց արգահատող և ո՛չ տարապայման պաղարիւն։

* * *

Մարդկային բնութիւնը զարմանալի է։ իր առջի վիճակը շուտ կը մոռնայ և եղածով գոհանալ երբէք չգիտեր։

Ժամանակ մը բժշկութիւնը ի՞նչ խեղճ բան է եղեր։ բնախօսութիւն ո՞ւր։ փորձառական ախտաբանութիւն ո՞ւր։ բանաւոր դեղաբանութիւն ո՞ւր։ Հին Հռովմայեցւոց ժամանակը, Պղինոսի Բնական Պատմութենէն զատ գիրք չկայ եղեր, անոր մէջ ալ ի՛նչ արտառոց դեղեր գրուած է, գիտէ՞ք։ Ցեսէք, բորեանը՝ որմէ այնչափ կը սոսկանք, ի՛նչ օգուտներ ունի, ըստ Պղինոսի։

«Վագին միսը, չոր կամ՝ եփած, կուշտի ցաւը կը բուժէ։ մօրուքը, կնոջ մը շրթանց հպելուն, սեր կը ներշնչէ։ Լեարդը խաչուած՝ խիթէ եւ քարէ կ'ազատէ։ փայծաղը՝ փայծաղի ցաւը, ողնածուծը մէջքի ցաւերը կ'անցուցնէ ևն ևն։»

Գանք յոյն հեղինակներուն։

Տիոսկորիտ մուկի փոչին ջերմի դէմ կը գործածէ։ Ցառաջդիմութիւն կայ։

Սակայն ի՞նչ իրաւունք ունինք մենք հին հեղինակները ծաղրելու, երբ այժմ իսկ ոչխարի ստամոքսը, ստամոքսի հիւանդութեանց համար և ճագարին ամորձիքը..... թեան համար կը գործածենք։

Կենդանեաց ինչ ինչ գործարանաց կարգ մը հիւանդութեանց համար դեղ ըլլալը այնչափ ազդած է մտքերու վրայ որ, նոյն իսկ Տիկին տը Սէվինիէ իւր որդւոյն խաչած իժ ուտել կը յանձնարարէր, որպէս յանձնարարած էր նաեւ գեղանոյն տիկին տը Կրինեանի։ «Իժերը, ըստ մատենագիր տիկնոջ, արիւնը կը բարեխառնեն, կը մաքրեն, կը զովացնեն, սակայն ճրշ մարիա իժեր ըլլալու են...»։

Լուդովիկոս ԺԴ.ի ժամանակը, դեղի մոլութիւն մը կար։ գաղտնի դեղեր ստակով կը գնուէին։ շատ տիկիններ դեղեր կը հնարէին։ ադբատաց համար դեղադիրքեր կը տպուէին։ կրօնաւորները ամենէն առաջ դեղեր հնարեցին։ Onguent de la mère, Ռասինի մօրաքրոջ Դէքլ մայրապետին հնարածն է։ արբայ Ռուսսօ ցարդ իւր անունով յիշուող Laudanumը հնարեց։ Նոյնպէս այժմ իսկ գործածուող Baume tranquilleը կրօնաւոր մը շինեց։ Ֆիորավանդի անուն իտալացի շաղակրատ մը իւր անունով ծանօթ բալասանը ստեղծեց։ Կարիւս նպարավաճառը յայտնի էլիքզիրը շինեց։ Վերոյիշեալ մեծ արքային ժամանակը, դեղերուն մէջ ոսկի և մարգարիտ դնելու մոլութիւն մ'ալ կար։ վասն որոյ Մոլիէռ Սկանարելի բերանը կը դնէ սա խօսքը։ «Այո՛։ այս՝ տեսակ մը պատրաստեալ պանիր է յորում կը մտնէ ոսկի, բուստ և մարգարիտ և շատ մը թանկագին բաներ (1)։»

Մաղձաքար (Խարշ) զորմէ կը խօսի Մոլիէռ երեւակայական հիւանդին մէջ (2) ժամանակ մը ոսկիէ աւելի կարժէր։ ճիվվիթները մեծ առուտուր մը ունէին անոր վրայ։

Մայլ անունով քացախավաճառ մը կար, որ մանաւանդ (հարդալ) խմ՛ուներ, իբրեւ իւր մասնաւոր (spécialité) ցըրտահարութեան դէմ։ Ասոր համար ծիծաղելի ռէկլամ մը տուած էր, որ նշանաւոր մնացած է։

Այդ կարգի ծանուցումները միշտ պարզ բաներ չէին։ երբեմն հետաքրքրաշարժ ծանուցում մը խմբագրելու համար համբաւաւոր հեղինակաց կը դիմէին և բազում դրամ կը վճարէին։ Օր մը Տիտրոյ ծանուցում մը գրեց մաղերը չաղցնող դեղի մը համար։ պատմութիւնը կ'ըսէ որ, հռչակաւոր դերագէտն աւելի լաւ վճարուեցաւ այդ ծանուցման քան Հոմանդէպարդի յօդուածի մը խմբագրութեան համար։

Կ'օգտէ այսչափ խօսք դեղաբանութեան անցեալն վրայ։ Ծանուցումը ըստեղծուեցաւ։ շաղակրատութիւնն ալ պիտի ծնի։

Ազա՛տ ենք, հիները, կէս-բժիշկները ծաղր ու ծանակ ընելու։ սակայն եթէ կուզենք անկեղծ ըլլալ, չմոռնանք որ, հիմա ալ շատ նախանձելու բան մը չունինք անցեալէն։

ՏՈՔԹ. Ռ. ՌՈՊԼԻՆՍՈՆ

ԺԱՄԱՆՈՒՄՆ ՏԷՐ ԵՍԱՅԻ Ս. ԵՊԻՍԿ. ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ Ի ՆՈՐ ԶՈՒՂԱ

Ի ՆՈՐ ԶՈՒՂԱ, 25 մայիս 91

Ի 1/13 մայիսի՝ հեռագրաւ ծանուցուեցաւ տեղւոյս հայ ազգայնոց Դեր. Տէր Եսայի Եպիսկոպոսի մեկնումն ի թէհրանայ։ Սոյն ուրախառիթ լուրով ամէնքն ոգեւորուած կ'աւետէին միմեանց։ Քանի անձինք եւս սուրհանդակի արագութեամբ հեծեալ մինչ ի Բաշան ուղեւորեցան որ Թէհրանայ և Սպահանայ ճանապարհի միջոցն է, դիմաւորելոյ փափադանօք։ Նախ քան զժամանումն երկու օրով յառաջ բոլոր քահանայք եւ բազմաթիւ ժողովրդականք Ճուղայու՝ որպէս և գաւառացիք բազումք ընդ յառաջեցին հոգեւոր Հօրն մինչ ի Դեղ երեք պարսիկ փարսախաւ հեռի ի Սպահանայ։ Ժամանման օրն մանաւանդ յախուռն բազմութիւն ընթացան մինչ ի «Բաղաչխունէ» այդին որ հեռու է ի Նոր Ջուղայէն գրեթէ մի փարսաղ։ Ըստ յառաջագոյն պաշտօնական աղդարարութեան փոխանորդ Հօր, Վահ. Զէլլէ Սուլթան Արքայորդի կուսակալն քաղաքիս՝ բարեհաճած էր ի յարգանս Հայոց առաջնորդին ընդ յառաջ առաքել մինչեւ ի Դեղ երկուտասան նուիրակներ հանդերձ գլխաւորաւն։ նաեւ Միրզայ Նասրուլլահ Խան Յարէթն (այսինքն Ջուղայուս ներկայացուցիչ վաքիլն ի դբան կուսակալին) բարձրագոյն հաճութեամբ առաքած էր մի Եդաք այսինքն մի երիվար զարդարեալ սարօք։ Նոր Ջուղայի երիտասարդութենէն մի աշխուժաւառ խմբակ Սրբազան Հօր գալստեամբ ոգեւորուած և մեծ փութաք ունենալով որպէս զի Նորին Սրբազնութիւնն ըստ իւրուն եպիսկոպոսական աստիճանին վայել՝ մեծաշուք պատուով մուտ գործէ ի վիճակ իւր՝ քանի աւուրք յառաջ իւր խորհրդանըստերն ունեցաւ հանդիսի, ծախուց՝ կարգաւորութեան և պաշտաճապէս կազմակերպութեան զբաղուած միաբիրտ։ Ուրախալի է որ թէ՛ իւրեանց ջանիւք՝ և թէ՛ բարեպաշտ անձանց նիւթական քաջալերութեամբ աջողեցաւ։

Ի 12 ամսոյս կիւրակէի աւուր երեկոյեան 5 ժամին Ամենափրկիչ վանաց երկզոյդ զանդակներն մեծագոյնը հնչելով՝ կ'աւետէին Սրբազան Հօր ժամանումն։ Այս ժամիս Ջուղայի թաղերն թափուր ի մարդկանէ, երկաւոր ահագին բազմութիւն համախմբուած էր ի «Մեծ Մէյդան» թաղն եւ ի Վանքն։ Մերս անձկացեալ հոգեւոր Տէրն, սոյն միջոցին երբ ընկերակցութեամբ դիմաւորոյց ժամանեցաւ «Նազարի Եիվան» կոչեցեալ երկայնձիգ փողոցի սկիզբն, Շահրիմանեանց դարվազան բարեհաճեցաւ երիվարէն իջանել և ոտիւք ընթանալ։ Նոյն տեղւոյն նախապատրաստ արդէն յայսկոյս եւ յայնկոյս երկշար կարգաւ կանգնած էին 56 դպրոցական պատանիք յորոց 12 հոգիք սաղարթագեղ ծառեր կը կրէին իւրեանց ձեռքումն՝ տերեւներն և պտուղներն զառիկով դրուագած և գոյնզգոյն թղթերով զարդարած նման դափնեայ ոստոց։ 44 պատանիք յառաջոյ քան զնոսա՝ կը կրէին մէն մի իւրեանց ձեռքումն ծիրանեգոյն դրօշակներ խաչանշան, որ երբ երեւցաւ Սրբազան հայրն՝ ամենեքեան երիցս բարձրաձայն գոչեցին «Կեցցէ՛, կեցցէ՛ Տէր Եսայի Սրբազան» և ապա յառաջ քալլափոխ առնելով՝ նուագեցին միաբան, «Խնդա՛ այսօր նո՛ր Ջուղա» Նորին Սրբազնութեան նուիրեալ քաղցրալուր երգն։ Պողոտայի կէս միջոցում շուրջառագեցաց քահանայք եւս դպիրք եւ կուսանք որք մատեան ի համբոյր Աջոյն, որպէս և Նորին Սրբազնութիւն շուրջառ առեալ ըստ պատշաճի հոգեւոր երգեցողութեամբ սկսեցին անցնել։ Մէյդան կոչեցեալ շաբաթ աւուր տօնավաճառատեղւոյ դռնէն 15 քայլ դէպ յառաջ յանդիման Շահրիմանեան Դարվազային, փառաւորապէս կառուցուած էր մի բարձր կամար ամբողջ շքեղազարդեալ նոճւոյ, ուռենեաց և սոսեաց դալարագեղ ոստերով, ծաղիկներով և դրոշներով որոց ճակատին ի բարձուստ մեծ քարտիզի վերայ խոշոր զարդագրերով կայր սոյն վերտառութիւն «Շնորհաւոր բարի գալուստ Տէր Եսայի Սրբազանին» որոյ ներքեւէն անցաւ նա բազմութեամբ։ Մէյտանի մեծ դրան վերնակողմն կը նըշմարուէին Անգղիերէն եւ Պարսկերէն լեզուօք եւ խոշոր զարդագրերով բարեմաղթութիւններ վասն Վեհափառ Նասրէտտին Շահի, եւ Արքայազուն որդւոց, Առիւծու և Արեգական դբոշակների ներքոյ։ Թէ՛ յիշեալ վայրն և թէ Մէյդանի անցակողմնէն երկուստեք լարերի վերայ խարուած էին գոյնզգոյն պապագաղից խաչանշան դբոշներ, մինչեւ երկրորդ փառաւոր կամարն համանման առաջնոյն՝ որ դարձեալ ի բարձուստ պարսկական շքեղ դրօշակաց մէջտեղումն, փայլում էր Պարսկերէն մեծ վերտառութեամբ «բարի գալուստ»։ Սոյն փողոցում մի Եւրոպացի դրացի իւր տան դրանդին, դալար ոստովք եւ ծաղկամբք զարդարելով՝ իւր մանկունք վարդի թբփեր կը ցրուէին տանիքէն ի փողոցն ի պատիւ Եպիսկոպոսին։ Երկու եւրոպացի լուսանկարիչք որոց մինն էր «Գրաֆիկ» Լոնտրայի պատկերազարդ թերթի մը շրջող թղթակից-աշխատակիցն, քանիցս սոյն հանդիսիս դանդան մասերն նկարեցին։ Ահա այսպէս սոյն մեծաշուք թափորն յառաջոյ դբրօշակակիրք եւ ապա հոգեւորական դասն ընդ Սրբազան Հովուին։ այժմ անցաւ երրորդ կամարի ներքեւէն, այս եւս ոչինչ պակաս չքեղազարդեալ քան զմիւսն որոյ ի ճակատին բարձրակոդման՝ Անգղիերէն խոշոր տառերով գեղագրուած էր «Welcom» «բարեւ եկիք»։ Սոյն վերջին կամարից մինչեւ Ամենափրկիչ վանաց դուռն մերձ 60 քայլափոխ տեղ ուր բարձրարերձ սոսիք կը հովանաւորէին զուլին՝ պատէ ի պատ ադիւսակաձեւ պարանների վերայ կախուած էին գոյնզգոյն խաչանիշ դբօշներ, իսկ պարապ տեղիքն կարմիր եւ թաւշեայ անուշաբոյր վարդեր։ Սուրբ վանաց երկաթապատ դրանդին եւս նոճեայ պակաձեւ ոստերով եւ «բարեւ եկիք» վերտառութեամբ չքեղացած։ Ասա ի պատիւ Սրբազան Առաջնորդին դենաւ մի պատրուակ։

Այսպիսի հանդիսավեհութեամբ և ի ձայն զանգակաց վանին՝ թափորն մուտ գործեց Ամենափրկչեան վանքն եւ եկեղեցին, նուագելով «Ցնծա՛ սուրբ եկեղեցի» շարականն։ Սրբազան հայրն սուրբ սեղանոյ բեմի յառաջ աղօթելով եւ սուրբ Աւետարանն համբուրելով՝ ընթերցաւ «Ուրախ եղէ ես ոյք ասէին ի տուն տեառն երթիցուք» (Սաղմ. ԻԱ)։ Եւ ապա դէմքն ուղղեց առ ժողովուրդն եւ համառօտ ատենախօսութեամբ իւր հայրական անդրանիկ օրհնութիւնը նուիրելով ամենին գոհունակութիւն ցոյց տուեց ժողովրդոյ այն բարեպաշտ եւ հիւրամեծար զգացմանց համար՝ որք թէպէտ երեք դարու չափ ժամանակ ի գաղթականութեան կ'օթեւանին, ասաց, սակայն իւրեանց արժանայիշատակ նախնեաց ժառանգական ջերմ կրօնասիրութենէն (հակառակ ամէն պատահարաց աշխարհի) բարեբախտաբար ցրտացած չլինելով՝ գիտցած էին պատուել նախ զինքեանս, և ապա զեպիս կոպոսութիւն՝ յանձին իւրեանց նորընտիր առաջնորդին, ինքնաճանաչութեան զգաստմամբ, եւ աւանդական ջերմեռանդ հոգւով ընդունելով զնա։ Ապա պարզից թէ՛ Ս. Էջմիածնի նախորդ Հայրապետաց եւ թէ Հոգեւոր Մակար Կաթողիկոսի առ կենդանութեամբն ունեցած որպէս ամէն Հայոց՝ նոյնպէս Պարսկահայ և Հնդկահայ իւր հոգեւոր որդւոց ազգային և բարոյական յառաջդիմութեան բաղձանքն, որ եւ զինքն եպիսկոպոսութեան բարձր աստիճանին կոչելով գրեթէ եօթն ամիս յառաջ ընտրած էր յառաջնորդութիւն վիճակիս, թէեւ վիճակային ազգապատական կարեւոր գործեր իսպան էին եղած իւր փութով գալստեանն։ Վերջապէս իւր պաշտօնի եւ ստանձնեալ պարտաւորութեան մասին՝ որ առ վիճակայինս՝ բաւցորոշ խօսելով որ է ուսման ծաւալումն, ուսումնարանաց յառաջադիմութիւն եւ եկեղեցեաց բարեզարդութիւն՝ ի վերջոյ ասաց թէ համաձայն բաղձանաց Հոգեւոյս Հայրապետին եւ շնորհօք Տեառն՝ մեր նախադիծն պէտք է լինի այսուհետեւ անաչառութիւն, արդարադատութիւն, եւ եկեղեցական ու կրթական գործոց հանդերձ յառաջ մղումն և արդիւնք, որոյ վասն իւր հոգեւոր գաւակաց բարոյական եւ նիւթական աջակցութեան կը կարօտի ինքն ասաց լի յուսով։ Ապա բարեմաղթելով Վեհ. Շահի եւ իւր արքայազն որդւոց համար՝ առեւշատութիւն խնդրեց յԱստուծոյ վասն նոցա։ Ի վերջոյ ծանոյց որ ի հետեւեալ կիւրակէ՝ պէտք է կարգացուի Հոգեւոյս Հայրապետի կոնդակն և ապա հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուի եւս սուրբ վանց եկեղեցւոյ մէջ՝ վասն Նորին Օծութեան։

Սուրբ եկեղեցիէն ելանելով դնաց վերնայարկ Առաջնորդարանն, որոյ պատշգամաց կամարի բարձրից՝ վանաց տիրացուցաց աշխատութեամբ մեծագիր զարդագրութեամբ գրուած էր, մի յոյժ գեղեցիկ վերտառութիւն այն է «Կեցցէ՛ բարձր Սրբազան Տէր Եսայի եպիսկոպոս մեր» որոյ բարձրի՛ց յայմմէ եւ յահեկէ՝ երկու գեղանկար Սերովբէք իւրեանց ձեռօք պահած ունէին եպիսկոպոսական թագն։

Վերոյիշեալ ծառակիր եւ դբօշակիր պատանիք մինուոյն տեղւոյ երկարաշար կանգնած դարձեալ բարձրաձայն գոչեցին Կեցցէ՛ Տէր Եսայի Նորընտիր առաջնորդ մեր եւ ժողովուրդք կրկնեցին «Ամէն»։ Վասն. Զէլլէ սուլթան կուսակալն դարձեալ մի բարձրաստիճան պաշտօնեայ առաքած էր նամակաւ եւս ի Սուրբ վանքն բարի գալուստ մաղթելոյ Սրբազան Առաջնորդին մեր, զոր յոյժ շնորհակալութեամբ ընկալեալ պարտուպատշաճ արժանեօք պատասխանեց։

Հետեւեալ երկու շաբաթու առաւօտեան 9 ժամին՝ հաւատի թաղից ժողովրդականք ընդ քահանայից պաշտօնապէս ներկայացան ի Հայրապետ Աջոյ նորա, ազգային դպրոցի Ուսուցիչք եւ աշակերտաք ներկայ գոլով թէ Հայերէն, Պարսկերէն, Անգլիերէն եւ Գաղղիերէն լեզուաք ճառեր եւ ուղերձներ կարդացուեցան եւ թէ երդեր երգուեցան ի շնորհաւորութիւն։ ուստի ամենեքեան ընկալան նորին հայրական աղդու եւ բարոյական խրատաբանութիւնքն։ Յոյժ զգալի էր երբ կը շեշտէր նա ասելով՝ եթէ ձեր գաղթական նախնիք իւրեանց աննախանձելի եւ նեղին դրութեամբ՝ բազմաքիրան ջանքով ձեզ համար կառուցած են եւ աւանդ թողած են այսպիսի հոյակապ վանքեր, եւ մեծաշէն փառաւոր եկեղեցիք՝ ուրեմն ձեզ որդւոցդ վերայ որչափ պարտիք կայ այժմ, նոյն նուիրական թանկագին յիշատակներն ոչ միայն ձեռքից չտալ՝ այլ առաւել պայծառացնել եւ յորդւոց որդի աւանդել։ Ի վերջոյ համառօտիւ գծելով իւր պաշտօնին եւ միաբանին գործոց յատակագիծն, ազգային եկեղեցական եւ դպրոցական բարենորոգութեան տեսակէտով դրաւիչ յորդորականով բացատրեց իւր հոգեւոր որդւոց աջակցութեան պահանջն ասելով «ինչպէս ամենակարողն երկո՛ւ ձեռք է պարգեւած մարդոյս որք միաբան գործեն՝ նոյնպէս մեք հոգեւորականքս եւ դուք ժողովրդականքդ իբրեւ երկու գործօն անդամք միաբան պէտք է գործեմք համերաշխութեամբ։ այսօր թոռհուրդ և խօսք՝ իսկ վաղն՝ գործ, գործ միայն պէտք է եւ արդիւնք։

ԳԷՈՐԳ Կ. Մ. ՋՈՀՐԱՊԵԱՆՑ

ՏՈՔԹ. Ա. ԳԱՎԱՖԵԱՆ

Մանկարարձ և մանագէտ ներքին հիւանդութեանց՝ որ ի Բարիզ կատարելագործած է իւր արհեստն, հաստատուած է Բերա, Թէպէ Պաշի թաղապետութեան պարտէզին կից և Բօյալ օթելին դէմ 4 թիւ տունը, ուր ամեն օր ժամը 7 էն մինչեւ 11 հիւանդ կ'ընդունի։ իսկ Պոլսոյ կողմը երկուշաբթի, երեքշաբթի, հինգշաբթի և ուրբաթ օրեր Պահճէ Գարու Համիտիյէ ճատտէսի Զալբքեան դեղատունը կը գտնուի առաւօտեան ժամ 3 էն մինչեւ 5, և շորեքշաբթի և շաբաթ օրեր ի Սամաթիա, ժամը 3 էն մինչեւ 6, Մայիսի 1 Փէնտիկ, Բրիսեան էֆէնտիի եւ Անուշեան էֆէնտիի դեղատունները

9—20

ԱԶԴ

Առ Պատ. Հոգաբարձութիւնս և առ Պատ. Տեսչութիւնս Ազգ. վարժարանաց։

Գրատունս յառաջիկայ մրցանակաշխատութեանց առթիւ յատկապէս պատրաստած է փառաւոր և ոսկեզօծ կազմերով ամէն դասարաններու յարմար կարգ մը նորատիպ մատեաններ յոյժ ընտիր պարունակութեամբ, և չափազանց աժան գներով։ Դիմել Աշճեան գրատուն ի Մերճան փողոց թիւ 33։

Շաբաթացեալ քիչ մը ջուրի մէջ լուծուած ԳԻՒԱՐԱՆԱՒ մէկ ծրարիկը կը բաւէ իսկ եւ իսկ անհետ ընելու համար ամենէ սատակիչ գլխացաւն ու յօդացաւը, և կանգնելու փորի ցաւն ու փորկրութիւնը։ Այս գեղ կը ծախսուի տուփով որ կը պարունակէ տասներկու ծրարիկներ։ Բազմաթիւ կեղծերէ զգուշանալու համար կոխմոյ և Ընդ. գրոշմը պահանջել։

Որքան նորատի աղջկունք՝ նախ զբաւարթ ու թարմ՝ հետզհետէ կը տժգուշին ու կը ծերին, այնքան արագ է իրենց աճեցումը։ իրենց յոյժ տկար գըլխոյրքը դժուարաւ կը տանին մարմնոյն ծանրութիւն որ կը ծռի կամ անշնորհ կորութիւններ կ'առնէ։ պատանեկութեան շրջանն է այս ուր տղան պիտի լինի կին և իւր կազմուածք անհրաժեշտ պէտք ունի Ֆոսֆոր ոք Շոլ։ բժիշկն այն տեղն կը դիմէ Լաֆրօֆոսֆոր ոք Շոով շինուած Տիւզարի գինւոյն կամ օշարակին, անհրաժեշտ սնունդ ոսկրներու եւ դնդերաց կազմութեան, որոց ամեն կերպ աճումը առանց այդ դեղին չպիտի կրնար կատարուիլ։

ՄԻՀՐԱՆ ԷՖԷՆԴԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
ՓԱՍՏԱԲԱՆ

Փոխադրած ըլլալով իւր գրասենեկան կայքնա Բիւրքէճիէր փողոց, Քիւչիւք Տէչիրմէն խան թիւ 1 սենեակը, պատրաստ է ընդունիլ ամեն տեսակ դատական և կալուածական գործեր և իրեն դիմող բոլոր յաճախորդներն գոհացնել։

ՍԳՈՂԻ ՄՕՌԻՒ ՁԱՆ ՕՇԱՐԱԿ

ԵԶԼՈՒԶ, Կ. Պոլիս, 13 դեկտ. 1888

Պարոնայք Սգող և Պուռն,

Կը ցաւիմ որ պաշտօնական գիրքերս կարող չեմ փորձեր ընել, այլ համաձայն ուրիշներու փորձերուն և այն բժշկաց որոց պաշտօն յանձնեցի փորձել զայն մեր հիւանդանոցս մէջ, կը յայտարարեմ որ ձեր Մորթ. ձկան իւղն, իր այդ վիճակին մէջ գիւրաբխմուելով, և մարուելով, կը համապատասխանէ այն յատկութեանց զորս պատաւորական գիտութիւնն ի վաղուց անտի հաստատած է, մանաւանդ այս յաջող պատասուութեան մէջ։

ՏՐ. Ս. Ս. ՄԱՎՐՈՅԵՆԻ ՓԱՇԱ
Բժիշկ Վ.Կ. Սուլթանին

ԻԼԱՆ

ԹԱՋԻՆԷԻ ԹԱՍՍԱՒ ՇԱՀԱՆԷ

Խազինէի Խասսաի Շահանէ իչիւն ալընաճագ Մըսըր բրինճի իլէ բուղէնը զէյթինին միւնագասարնա պաշխանաճաղընտան, թալիպ օլանլարըն Խազինէի ճէլիլէի միւչարիլէյհատա կէլմէլէրի իլան օլունուր։

2 թէմմուզ 307 2—3

ԻԼԱՆ

ԹԱՋԻՆԷԻ ԹԱՍՍԱՒ ՇԱՀԱՆԷ

Խազինէի Խասսաի Շահանէ իչիւն ալընաճագ Ինկիլիզ բիրինճի իլէ ֆուրնիչ էքսթրա խրարմաչէթ մօմուն գարարը գաթիսի թէմմուզին օնպիրինճի բէնճէնպահհ կիւնիւ վիրիյէճէկինտէն, թալիպ օլանլարըն եէվմի մէզբիւրատ սաաթ այթրտան նիհայէթի

Արուեստից պաշտպան մեր ինքնակալին՝ Օգոստ. Սուլթանի ամենաբարձր գնահատութեան արժանացած ընտրելագոյն ֆանէլա ապրանքներէ մեծ քանակութեամբ ի վաճառ կը հանուին այս անգամ մեր հիւսարանին մէջ

Վ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ ԵՒ ԵՂԲ.

Մահմուտ փաշա, Քիւրքճիխան թ. 26 և Պահչէ գարու մաքսատան կարգ թ. 44, թօհաֆիչէ վաճառատան մէջ։

Հիւսարանը Ցիրանական գերազանց ապրանաց նոյն և նմանը պատրաստելէ զատ, յաճախորդաց կ'ընծայէ մեծամեծ առաւելութիւններ թէ՛ գնոց ժանութեան և թէ՛ ապրանաց դիմացկունութեան եւ չի քաշուելուն կողմանէ։

Ըստ խնդրանաց կրնան պատրաստուիլ մետաքսէ չքեղագոյն չապիկներ ամառուան տաքը զովացնող։

Անխառն բրդէ բարակ և թանձր, մանածէ, ալն, Աբանց, կանանց և տղայոց համար։

ՁԱՓԻ ՎՐԱՑ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ։

Պարզ ձեւերով եւ ըստ խնդրանաց, ամենէն նրբաճաշակ անձանց քմահաճոյքին յարմարող ձեւերով պատրաստութիւն։

Ցաճախորդք վերջին ծայր գոհ պիտի մնան մեր ապրանաց ազնուութեան, տեսակին, գնոյն, դիմացկունութեան եւ այլն մասին։ 271 ՈՐՈՇ ԳԻՆ

Royal Windsor

ՀՈՍԱԿԱՒՈՐ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԻՉ ՄԱԶԵՐՈՒ

Սպիտակ մազեր ունի՞ք, մազերնիդ կը թափի՞ն, մազերու արմատները թուլցած են կամ կը թափի՞ն։ Եթէ ունիք այդ տեսակ բաներ գործածեցէ՛ք Ռոյալ Վինդզորի դեղը, որովհետեւ այս դեղ երիտասարդութեան ատենին պէս, բնական գոյն մը ու գեղեցկութիւն մը կ'ուտայ սպիտակ մազերուն և կ'արգելու մազերու թափին։ Այս դեղ, որուն տէրը չքաղրամի արժանացած է, մազերու միակ վերանորոգիչն է։ Անյուսալի արդիւնքներ առաջ բերելով, վաճառումն օրէ օր աւելնալու վրայ է։ Փափաքողաց պիտի զրկուի մանրամասնութիւններ ու վկայութիւններ պարունակող ծանուցումն, առանց որ և է ծախքի։ Այս դեղ կը վաճառուի գլխաւորաբար վարսավիրաներու և դեղագործներու քով։

Վէրմէնի վարդի սպեղանին երեսի գոյնը կը գեղեցկացնէ։ Այս եւս կը ծախուի Ռոյալ Վինդսորի ծախուած տեղերը։

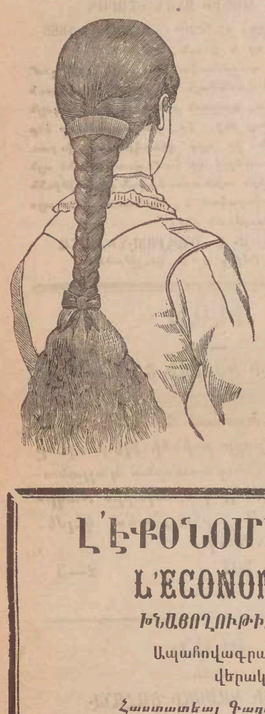

ROYAL VICTORIA

ՄԱԶԵՐՈՒ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԻՉ

ԱՆՎՐԻՊԵԼԻ ԴԱՐՄԱՆ

ՄԱԶԵՐՈՒՆ, ՄՕՐՈՒՔԻՆ ԵՒ ՊԵՏԻՆ ՏԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԻՐԵՆՑ ՈԾԾՆ ԵՒ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳՈԳՆԸ

Գործածութիւնը դիւրին. Կ'արդիւք մազերուն թափելը. Հետզհետէ քայց ապահով արդիւնք յառաջ կը բերէ. Բնական և փայլուն գոյն կուտայ մազերուն։ Գործածութիւնը բաղմածախս չէ.

ՆԵՐԿ ԶԻ ԶԻ ԱՅՍ

Փափաքեալ ազդիւնքն ընդհանրապէս յառաջ կուգայ 10—15 օր յետոյ

Այն անձինք որք ծանր հիւանդութիւններէ եկած են, անոնք որ մնասանութիւններ ունին, կանայք որ կոթ տուած են և մեծ յոգնութեանց ենթակայ բոլոր մարդիկ իրենց մազերը կորսնցնելու ենթակայ են. այս պարագային մէջ մանաւանդ ՄԱԶԵՐՈՒ ԱՐՔԱՅԱՆ ՎԻԿՏՈՐԻԱ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԻՉԸ կ'ուշեւած է,

ՄԵԾ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՏՈՅՑՆԵԼՈՒ

ի Թուրքիա մեծաքանակ վաճառման համար միակ կեդրոնատեղին է ԷՄՄՈՒՆՏ ԳԱՐԱՌԱՆ, Մեծերառոց անգլիական, Վղվլտա թիւ 95 և 97, Գալաթիա։ 601

Լ'ԷՔՈՆՕՄԻ ԷՆԹԷՌՆԱՍԻՕՆԱԼ

L'ECONOMIE INTERNATIONALE

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ

Ապահովագրական փոխադարձ ընկերութիւն վաճառականութեան դրամագլխոյ

Հաստատեալ Գաղղիոյ Հանրապետութեան 1868 յունվար 22

Հրամանագրոյն համեմատ

ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԸՆԴ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՄԲ ԳԱՂՂԻՈՅ ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ

Մենք ոք գիտէ խնայողութեան կարեւորութիւնը, բայց շատ անգամ դշնեղնալով մեր խնայած և աւելցուցած ստակներն ընդունող յաստուկ հաստատութիւններ կը կորսնցնենք դրամագլուխ մը կազմելու առիթն և հազար ու մէկ պատճառներ գտնելով՝ մեր խնայածստակներն յուսմէջտս կը վատնենք։

Փոքր գումարներով դրամագլուխ մը կազմելն ալ դժուարին և գրեթէ անկարելի է, եթէ այսպիսի ընկերութեան մը հետ մասնաւոր կապակցութիւն մի չունենանք։

Ահաւասիկ «Լ'Էքոնօմի Էնթէռնասիոնալ» ընկերութիւնն որուն փոքր գումարներ, այսինքն ամիսը հինգ, տասը ֆրն վճարելով, ապագային մեր ձեռքը կ'ունենանք հաւատս դրամագլուխ մը։

ԱՌԻԹԻՆ ՕԳՏՈՒՍԻՆՔ 265

Աւելի մանրաման տեղեկութիւն ուզող և բաժանորդագրուիլ փափաքողները կը հրաւիրուին դիմել ի Պահչէ Գարու Եօրկիատիս խան Ն՝. 1 ընդհանուր տնօրէն Բ. Շէհիրիլեանի կամ ընդհանուր քննիչ ԱՌԻԹՍՈՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի։

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆ—ՈՅԺ—ԿՈՐՈՎ

ՖՈՍՖՈՏԻՆ ՏՈՔԹՈՐ ԼԱԼՈՒԻ —Վերջին քսան և հինգ տարուան մէջ ապացուցուած է թէ այս դեղը ֆոսֆորական միակ դարմանն է որ մնչեւ ցարդ գտնուած է, կատարելապէս բուժելու համար ուղեղի հիւանդութիւններն, անդամալուծութիւն, քնաստութիւն, զառանցանք, առնական կարողութեան վատնում կորուստ, եւ առնական ոյժերու կորուստէն յառաջ եկած ամէն գործարանական խանգարում։

Կը բուժէ դժուարամարսութիւնը, ջղային եւ որոշ հիւանդութիւնները, լեղագի եւ երիկամնոց հիւանդութիւններն, արեան չքշանի բոլոր խանգարումները. ընդհանուր հիւծութիւնն եւ ոսկրամէջ կը կատարուին կենսական ոյժերու ոչ է կորուստ որ յառաջ եկած է ոչ եւ է պատճառէ։

Ջղային տկարութեան եւ սուր հետեւանաց մէջ այս դեղն ազդուութիւնն անմիջական եւ մնայուն է։ Անվամանդութեան պայմանները եւ ախտանիշք կ'անհետանան ճշմարտապէս հրաշալի արագութեամբ մը։

ՏՈՔԹՈՐ ԼԱԼՈՒԻ ՖՈՍՖՈՏԻՆը ջղային հիւծ եւ ուղեղային գոյացութիւն կ'ստեղծէ, արեան մէջ մուծանելով կենսական եւ լեկարական տարրը, ֆոսֆորն, որ ուղեղին կեդրոնական ճշմարիտ գոյացութիւնն է Առնական կորոյզ կը կենդանացուն մարգկային ամբողջ գրութեան մէջ, մարմնոյն եւ մտքին տալով հուժկու եւ առոյգ առողջութիւն մը, այնպէս որ կարելի է բոլոր պարտականութիւններնը կատարել վստահութեամբ եւ գոհունակութեամբ։ Ախորժահամ է, կը զտէ եւ կը ճոխացնէ արիւնն եւ նոր առուգութիւն ի կուտայ ուղեղին, ջղային գրութեան եւ մկանանց։ Իւր վերանորոգիչ ազդեցութիւնը կը տեսնուի զոր ծանուած առաջին օրէն իսկ, ջղային գրութեան եւ մտաւորական կարողութեանց նշանաւոր յաւելումէ եւ կորուստեան եւ բարօրութեան զգացմամբ մը զոր վարժուիր հիւանդը չատաց ի մեր կ'ուտայ։ Ախորժակը հրաշալի կերպով կ'աւելնայ։ Ազնաց պարտաց կանոնաւորապէս կը կատարուի։ Գոնոր կը լլնի հանդարտ եւ կազդուրիչ։ Գիւմբ կ'սկսի լենալ, շրթունքը կը գունաւորին, աչքերը ջորան կը լլնին, մարմնոյ պայծառ եւ առողջ գոյն մը կ'առնու, մարդը այժ կ'սանուն։

Գուշաչափ տարի նմանութիւններէն։ Ֆոսֆորը Լալորի ճշմարիտ Ֆոսֆորնը պարունակեալ է։ Մեծ ցիրերուն մէջ որք բրիտանական կառավարութեան գրասենը կը կրնն ոա բառերով Dr. Laiors' Phosphodyne, London, England բրան փոպարուած։ Այս գեղին ունեցած յաջողութիւնն յառաջ եկած բազմաթիւ վաստակաւոր եւ հաւատակոր կեղծերէ։

Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ կը վաճառուի Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ ներկայացուցչին քով,

2214—6

Անգլիական Ընդհանուր մթերանոց, Վղվլտա, պահականոցին քով, կայսրան Թրամուէյիոյ, 95 և 97

ԿԵՍՆԷ. ԱՀՈՒՄՆ Լ ԳԵՂ. ՄԱԶԵՐՈՒ։

ՄԻԼՐՈՔ

ՄԱԶԵՐՈՒ ՄԻԿ ՀՍՏԻԿ ՆՈՐՈԳԻՉԸ

Իրապէս իրենց առջեւ թարմ գոյնին կը դարձունէ ճերմկած կամ գունաթափ մազերը. Կը դադրեցունէ անոնց թափելը. Կը մաքրէ գլուխը, կը վերջացունէ թեղիր, ու մազերուն նոր կեանք, աճումն, փայլ ու գեղեցկութիւն կուտայ։

Կը վաճառուի երկու չափով՝ մեծ շիշերու մէջ։

Գլխաւոր մթերանոցը Լոնտոն է (114 and 116, Southampton Row). Նոյնպէս Թարիզ ու Նիւ Եօրք։

Մեծաքանակ վաճառում Պոլիս Բ. և Հ. Քիւչիւքեան եղբարց դեղարանը եէնի ճամի փողոց թ. 18 և ի Գալաթիա Եիւքսէք քալտիրիմ Իսմօն Քարուանայի քով։

Փոքրաքանակ վաճառում ի Պոլիս Բ. և Հ. Քիւչիւքեան եղբարց դեղարանը՝ կամուրջի գլխաց թիւ 17, և ի Բերա Մեծ փողոց թիւ 433, Իզմտոռի անուշահոտութեանց վաճառատուն։ 2218

ՊՏՈՒՂ ԼՈՒԾԻՉ ԵՒ ՉՈՎԱՑՈՒՑԻՉ

ԽԻՍՏ ԱԽՈՐԺԱՀԱՄ

TAMAR INDIEN GRILLON

ԸՆԴԴԷՄ ՓՈՐՀԱՐՈՒԹԵԱՆ Արիւներթութեան, գլխացաւի, մաղձի, անախորժութեան, ստամոքսի և աղեաց անհանգստութեան

ՓԱՐԻԶ, Է. ԿՐԻՖԼՕՆ, 33, Արշիվ փողոց և դեղարանաց մէջ։ 33, rue de Archives

ՈՍԿԻ ՄԻԵՍԱԼ, ՎԻԵՆՆԱՅԻՆ 1888 — ՈՍԿԻ ՄԻՏԱԼ, ԲԱՐԻԶ 1879

QUINA-LAROCHE

ԳԻՆԵՀԱՄ — ԸՄԳԵԼԻ

Գինա Լառոշ հասարակ պատրաստութիւն մը չէ, այլ լուրջ ուսումնասիրութեանց և աշխատութեանց արդիւնք, որք ամենաբարձր վարձատրութեանց արժանացուցած են անոր հեղինակը։

Մխիթարելի երեք գինդիանոցներու բաղադրութեանց ամբողջ պայմանները, յետոյ յոյժ ախորժահամ եքսիր մը պատրաստել. ահա՛ Գինա—Լառոշի հաստատեալ դեղարանցութեան գաղտնիքը, որով դիւրացուցած է ստամոքսի հիւանդութեանց, անախորժութեան, անարիւնութեան, երկարատեւ չերմի և այլոց բժշկութիւնն։ — Կը գտնուի ի Բարիզ, Թ. 22 և 19 Տրուօ փողոց. և Դեղատանց մէջ։ 2218

ՖԷՐՆԷԴ—ՊՐԱՆԴԱ

Մասնաւոր բաղադրութիւն Միլանի Պրանգա եղբարց

Մատակարարք Իտալիոյ Արքայական Տան

Ոսկեայ չքաղրամ՝ Բարիզի 1889ի Տիեզերական Արուեստահանդիսին մէջ.

Քան տարուան յաջողութիւն Լիսաբոնի, Ամերիկա, ի Հնդկաստան, Անգլիա և Եգիպտոս — Շքադրամ 1885ի Անվերսալի, 1884ի Թուրինի, 1883ի Նիսի, 1881ի Միլանի, 1888ի Մելպուրնի և Պրուսէլի, 1879ի Սիտնէյի, 1878ի Բարիզի, 1876ի Ֆիլատէլֆիոյ, 1873ի Վիեննայի միջազգային ցուցահանդէսներուն մէջը։

ՖԷՐՆԷԴ-ՊՐԱՆԴԱ տառորոյսական տոնէն ծանօթ պիտդրին է։—Շատ բժիշկներ կը յանձնարարուի իրը զգուշական դարմանական ճաշակին երկիրներու տեղերու, տարափոխիկ հիւանդութեանց և քոլերայի։

ՖԷՐՆԷԴ-ՊՐԱՆԴԱ կը դիւրացնէ մարսողութիւնը, կը հանդարտեցնէ ծարաւը, կը դրգռէ ախորժակը, կը բուժէ գլխու ցաւը, գլխու պտոյտը, ջղային ցաւն և մելամաղձութիւնը։

Այս ըմպելիքը, բոլոր ծանօթ պիտդրներն և ամէնէնին գերազանց, կ'առնուի ամեն օր ճաշէն առաջ իրը ախորժաբեր։ Ճաշէն յետոյ, ազդու մարսողական է։ Կարելի է խառնել ջրոյ վերմութի, գինիի, նէլիթ ջրոյ և խաղաւեի հետ։

ՖԷՐՆԷԴ-ՊՐԱՆԴԱ, ինչպէս և նոյն տան վերմութը, կը գտնուի գլխաւոր անուշաշարաց, նպարավաճառաց և գինեվաճառաց քով։

Թուրքիոյ համար կեդրոնատեղին է ՊՈՆՈՄԻ և ԲԻԳԻՐԻՍ 2218

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԵՒ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

ԱՅՍ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

Գողի մը պէս որ գիշեր ատեն զմեզ կը կողոպտէ, այդ հիւանդութիւն մեր վրայ կը յարձակի գաղտագողի։ Անկից տառապողները ցաւեր կը զգան իրենց կուրծքին ու կողերուն, և երբեմն նոյն իսկ իրենց կռնակին մէջ։ Զանձրոյթ կը զգան և ննջելու պէտք մը։ Բերանը դառնահամ կ'լլայ՝ մանաւանդ առաւօտն։ Ատամունք կ'ստղտին տեսակ մը թանձր լորձունքով։ Ախորժակը բաց կ'լլայ։ Հիւանդն իւր ստամոքսին վրայ մեծ ծանրութիւն մը կը զգայ, և երբեմն ստամոքսին խուռչներուն մէջ ալ տկարութեան ազդում մը և անյագ պարարութիւն մը։ Ցամանակէ մը ետք լոր հաղ մը կը սկսի՝ որուն հետ սակայն, մէկ քանի ամսեն կանաչագոյն թունք մը կուգայ։ Հիւանդն անդուլ խանգութիւն մը կը զգայ և ի զուր քանն օգնութեան կը կոչէ, որ ոչ մէկ ամբգում կը ընդունէ նոյնս։ Ցետոյ հիւանդը կ'բլլայ ջղային, զայրացկոտ և թախծալից։ և ամէն բան դէշ կերեւի իրեն։ Երբ յանկարծ ոտք երեւ, տեսակ մը ցնորում կը զգայ։ Փորձառութիւն կուտնոյ, ատեն ատեն մորթը չոր եւ տաք կ'բլլայ, եւ արիւնն թանձր ու անշարժ, այլոց սպիտակագոյն գեղոքակ գոյն մը կ'առնու, քիչ եւ գժուարաւ կը միսէ։ Հիւանդը շատ անգամ կ'ստիպուի կեցած կերակուրները դուրս տալ։ — Փոխու